

Positie en leefsituatie van statushouders in Denemarken, Duitsland, Oostenrijk en Zweden

Onderdeel van de brede literatuurstudie naar de
beleidsontwikkelingen in Nederland en andere Europese landen
sinds 2014 met betrekking tot de integratie van statushouders

Auteurs: Iris Andriessen, Anneke Brock, Teuntje van Heese, Anna Jansma, Nikki Scholten, Gerlise van der Maas, Marjan de Gruijter en Linda Bakker.

Datum: 27 november 2020

Inhoudsopgave

H1: Inleiding	3
H2: De leefsituatie en positie van statushouders in Denemarken	10
H3: De leefsituatie en positie van statushouders in Duitsland	18
H4: De leefsituatie en positie van statushouders in Oostenrijk	25
H5: De leefsituatie en positie van statushouders in Zweden	30
H6: De positie van statushouders in vier Europese landen vergeleken	37
 <u>Bijlagen:</u>	
Bijlage 1: Methodologische verantwoording	41
Bijlage 2: Overzicht selectieproces geraadpleegde artikelen	47
Bijlage 3: Overzicht geraadpleegde surveys	48
Bijlage 4: Toelichting gebruikte studies en geraadpleegde literatuur Denemarken	51
Bijlage 5: Toelichting gebruikte studies en geraadpleegde literatuur Duitsland	55
Bijlage 6: Toelichting gebruikte studies en geraadpleegde literatuur Oostenrijk	58
Bijlage 7: Toelichting gebruikte studies en geraadpleegde literatuur Zweden	60

1. Inleiding

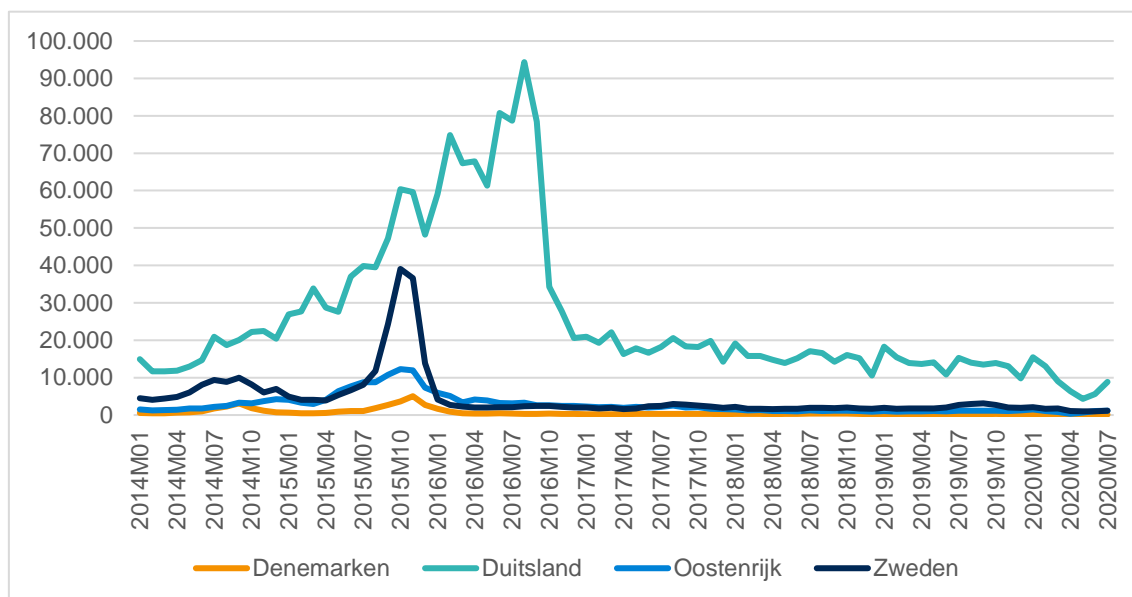
In dit deelonderzoek beschrijven we de leefsituatie en positie van statushouders die zich in of na 2014 hebben gevestigd in Denemarken, Duitsland, Oostenrijk of Zweden. Hiervoor is gezocht naar survey- en registerdata die betrekking heeft op deze groep (zie bijlage 1). Kwalitatief onderzoek is meegenomen als er sprake was van minimaal 30 interviews of als het een internationaal vergelijkende studie betrof. De beschikbaarheid van data blijkt beperkt te zijn en te verschillen over landen. In Oostenrijk wordt integratie gemonitord aan de hand van 25 integratie-indicatoren op zeven beleidsterreinen, maar blijkt het maar zeer beperkt mogelijk om statushouders in deze data en in andere registerdata te onderscheiden. Oostenrijk gebruikt drie categorieën in de migratiestatistiek: buitenlandse burgers, personen met een buitenlandse achtergrond en personen met een migratieachtergrond. Statushouders worden hier dus niet als aparte categorie onderscheiden. Daarom maken we om de positie en leefsituatie van statushouders in Oostenrijk te schetsen vooral gebruik van data uit (survey)onderzoek.

In Denemarken halen we veel van de informatie juist wel uit registerdata. Er zijn diverse overheidsinstellingen die de integratie van mensen met een migratie-achtergrond in het algemeen en in mindere mate de positie van statushouders in het bijzonder monitoren, zoals het Deense Agentschap voor Arbeidsmarkt en Werving en het Deense Kenniscentrum voor Integratie. In Denemarken en Zweden is er registerdata beschikbaar voor statushouders, maar betreft het vooral gegevens die betrekking hebben op het thema arbeid. Voor de andere thema's zijn we aangewezen op data afkomstig uit diverse onderzoeken. Duitsland, tot slot, heeft als een van de weinige landen een longitudinaal survey-onderzoek (IAB-BAMF-SOEP). Deze bestaat uit respondenten die tussen 2013 en 2016 asiel hebben aangevraagd in Duitsland, afkomstig uit een steekproef uit het Centraal Vreemdelingenregister van Duitsland. Naast statushouders gaat het in dit onderzoek dus ook om personen die nog in de asielprocedure zitten en personen waarvan de asielaanvraag is afgewezen, maar wiens uitzetting om een bepaalde reden is opgeschort. Om deze reden zal er wanneer er een onderzoek wordt besproken dat gebruik heeft gemaakt van deze survey de term 'vluchteling' worden gebruikt in plaats van statushouder. De survey beslaat een groot scala aan thema's die ook terugkomen in de survey Nieuwe Statushouders in Nederland (NSN) van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Voor de beschrijving van de leefsituatie en positie van statushouders in de vier landen hebben we zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij de indicatoren die in deze SCP-studie zijn gebruikt. In veel landen kunnen we voor een aantal thema's geen data vinden. Voor Duitsland kunnen we echter voor de meeste thema's wel een beschrijving geven op basis van de IAB-BAMF-SOEP-survey.

Voor we per land een beschrijving geven van de leefsituatie en positie van statushouders op basis van de gevonden data, geven we eerst een beschrijving van de asielaanvragen in de vier landen. Daarbij besteden we ook beknopt aandacht aan de hulpbronnen die asielzoekers meebrengen, door een beschrijving te geven van hun opleidingsniveau. Dit is van belang om te begrijpen welke stappen sommige mensen moeten maken in het land van aankomst. We sluiten dit hoofdstuk af met een beknopte vergelijking van de positie en leefsituatie van statushouders in de vier landen. De vergelijking moet met grote voorzichtigheid worden gemaakt. In veel gevallen beschikken we niet over data die over landen vergelijkbaar is. Het betreft vaak data gemeten in verschillende tijdsperiodes, en bij verschillende doelgroepen. Daarnaast is niet altijd precies duidelijk wat er precies is gemeten. Als het gaat om uitstroom naar werk bijvoorbeeld is niet altijd goed te achterhalen wat de status of kwaliteit van dat werk is. Gaat het om regulier werk, of om gesubsidieerde arbeidsplaatsen in het kader van arbeidsstimuleringsprogramma's? Voor de duurzaamheid van de arbeidsparticipatie van statushouders kan dat veel verschil maken, omdat niet gegarandeerd is dat deelname aan arbeidsstimuleringsprogramma's ook leidt tot duurzame instroom in regulier werk. Om deze redenen houden we de vergelijking beknopt en moet deze met de nodige voorzichtigheid gelezen worden.

1.1 Na piek in asielaanvragen laatste jaren sprake van stabiele instroom

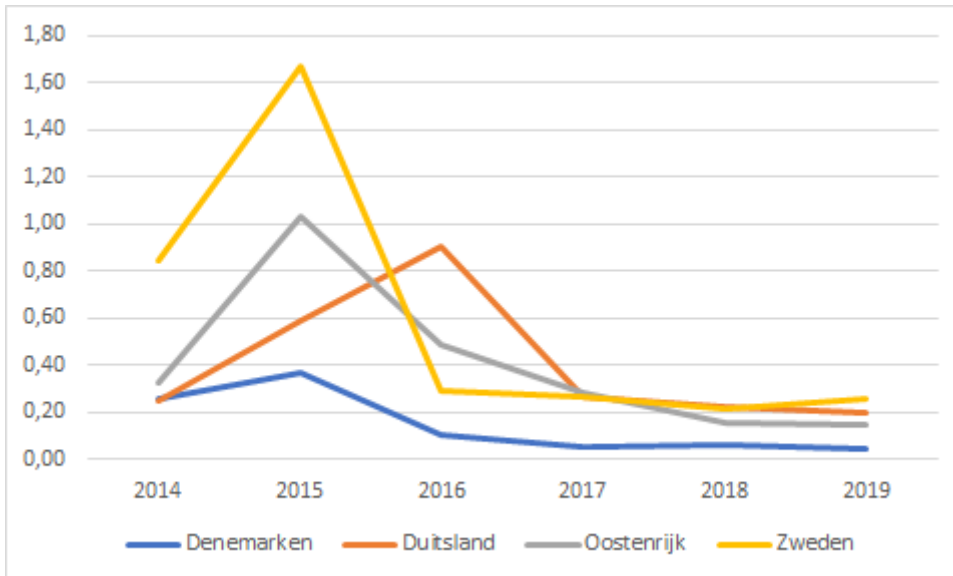
Vanaf 2014 zien we een sterk stijgende groei in het aantal asielaanvragen in de vier Europese landen. Duitsland kent in absolute omvang de meeste aanvragen: in de periode van 2014 tot en met 2016 worden er in Duitsland 1,4 miljoen asielaanvragen gedaan. Zweden volgt met ruim 270.000 aanvragen, in Oostenrijk vragen bijna 160.000 mensen asiel aan en Denemarken sluit de rij met bijna 42.000 aanvragen in deze periode (Eurostat). Na 2016, met het sluiten van de Turkijedeal en het afsluiten van de Balkanroute daalt het aantal aanvragen sterk in Oostenrijk en Zweden. In Duitsland volgt de daling enige tijd later (zie figuur 1).

Figuur 1. maandelijkse instroom van eerste asielverzoeken in Denemarken, Duitsland, Oostenrijk en Zweden, in absolute aantallen (jan 2014 - juli 2020). Bron: Eurostat, bevolkingsstatistieken

1.2 Zweden ontving tijdens de asielpiek relatief gezien de meeste aanvragen

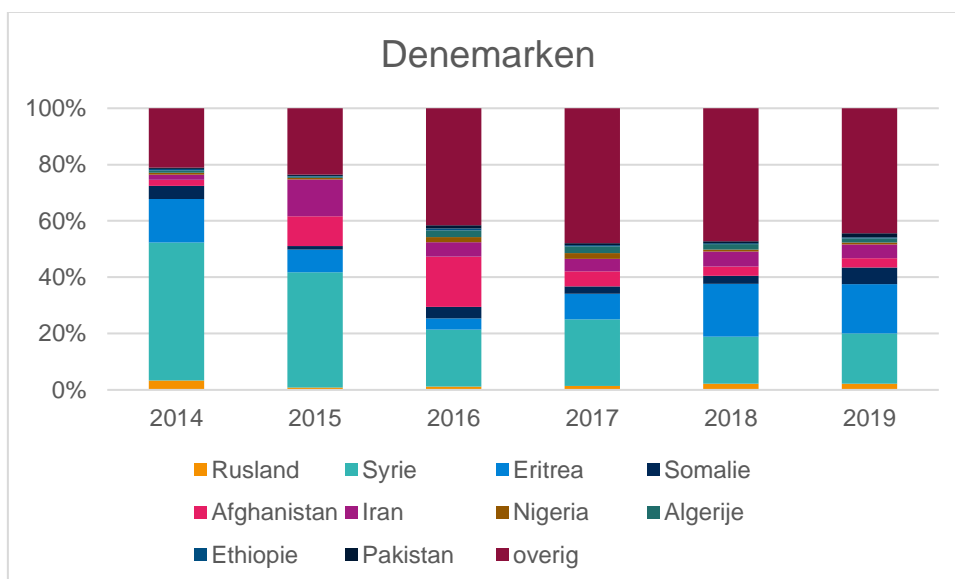
In figuur 1 wordt duidelijk dat Duitsland de meeste absolute asielaanvragen ontvangt. Duitsland is echter in termen van bevolkingsomvang ook een groot land. Daarom vergelijken we de asielaanvragen ook in verhouding tot de totale bevolkingsomvang (figuur 2). Wanneer we dat doen zien we een verschuiving optreden: tot 2015 ontvangt Zweden relatief gezien de meeste asielaanvragen (tussen de 1 en 2 % op de totale bevolkingsomvang). Na 2015 daalt het aantal asielaanvragen (absoluut) in Zweden sterk en daarmee ook het relatieve aantal. In Duitsland duurt het wat langer voor het aantal absolute asielaanvragen daalt, waardoor Duitsland in 2016 relatief de meeste asielaanvragen ontvangt. Denemarken ontvangt van deze vier landen consequent het laagste percentage asielaanvragen op de totale bevolkingsomvang. Het aantal nieuwkomers in Denemarken kwam het afgelopen jaar bijna tot stilstand, met slechts 50 asielzoekers aan de Deense grens per week (Europese Commissie, 2019a). Denemarken kent nu het laagste aantal nieuwe asielzoekers ooit, met in totaal 498 aanvragen die zijn ingediend in de eerste drie maanden van 2020 (Europese Commissie, 2019b). Op 1 juli 2019 woonden er in totaal ongeveer 800.000 immigranten en nakomelingen van immigranten in Denemarken, of 13,8% van de bevolking (9% immigranten, 5% nakomelingen). Ongeveer twee derde van de immigranten is afkomstig uit niet-westerse landen (Laursen, Andersen & Jahn, 2020).

Figuur 2. Asielaanvragen op de totale bevolkingsomvang van Denemarken, Duitsland, Oostenrijk en Zweden, in percentages (2014 - 2019) Bron: Eurostat, bevolkingsstatistieken, eigen berekening

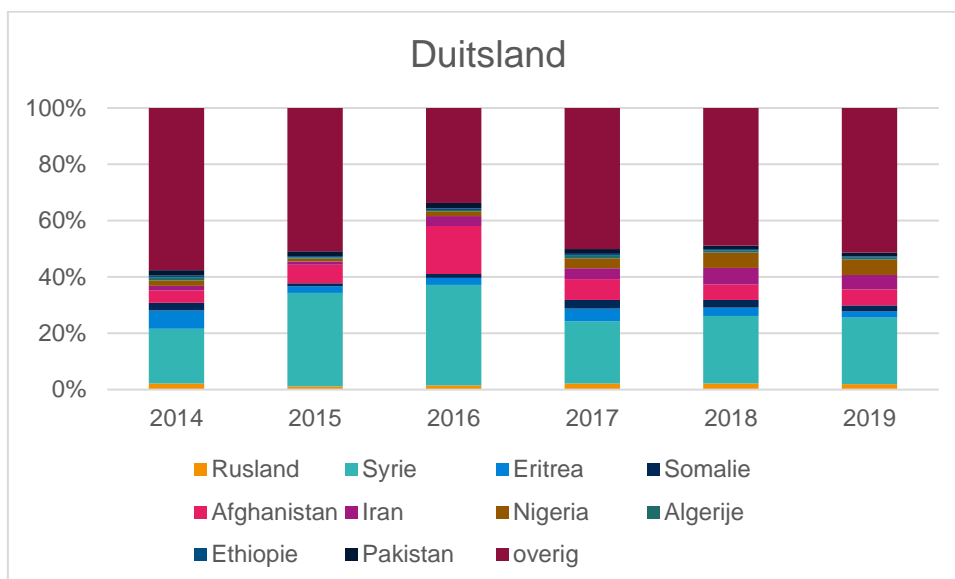
1.3 Samenstelling van de asielaanvragen

De samenstelling van asielaanvragers verschilt naar nationaliteit in de periode 2014-2019. In figuur 3, 4, 5 en 6 hebben we de asielaanvragen per jaar uitgesplitst naar nationaliteit van de aanvragers. Daarbij zijn de tien grootste groepen apart weergegeven en zijn de andere groepen weergegeven als categorie 'overig'. Deze categorie kent dus een enorme diversiteit. Tijdens de piekjaren van asielaanvragen in Denemarken (2014 en 2015) is het overgrote deel van de asielaanvragen afkomstig van Syriërs (figuur 3). In 2016 is het aandeel Syriërs gedaald, wat in de jaren daarna min of meer stabiel blijft rond de 20%. In 2016 valt het aandeel aanvragen van Afghanen op in Denemarken. En vanaf 2017 stijgt het aandeel aanvragen van Eritreeërs.

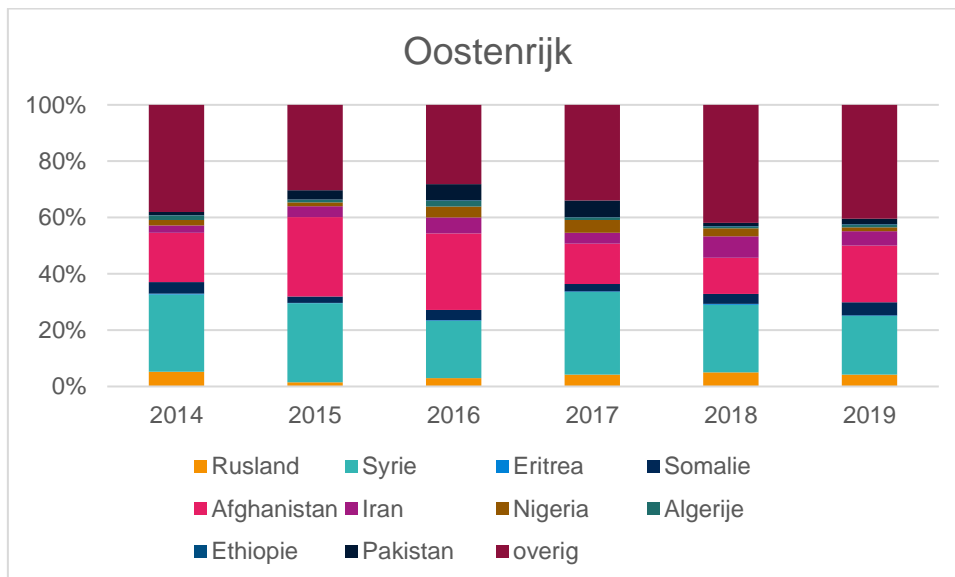
Figuur 3. Samenstelling van de asielaanvragen naar nationaliteit in Denemarken (2014-2019), in percentages. Bron: Eurostat, bevolkingsstatistieken, eigen berekening

In Duitsland loopt het aandeel aanvragen van Syriërs gestaag op tussen 2014 en 2016 (figuur 4). Op de piek van de asielaanvragen, in 2016, is bijna 4 op de tien aanvragen afkomstig van een Syriër. Duitsland kenmerkt zich verder doordat er nauwelijks andere groepen uitspringen: het gaat om veel groepen die asiel aanvragen, waaronder naast Syriërs de belangrijkste groepen bestaan uit Afghanen, Nigerianen en Iraniërs. Opvallend is het kleine percentage Eritreeërs onder de asielaanvragers in Duitsland.

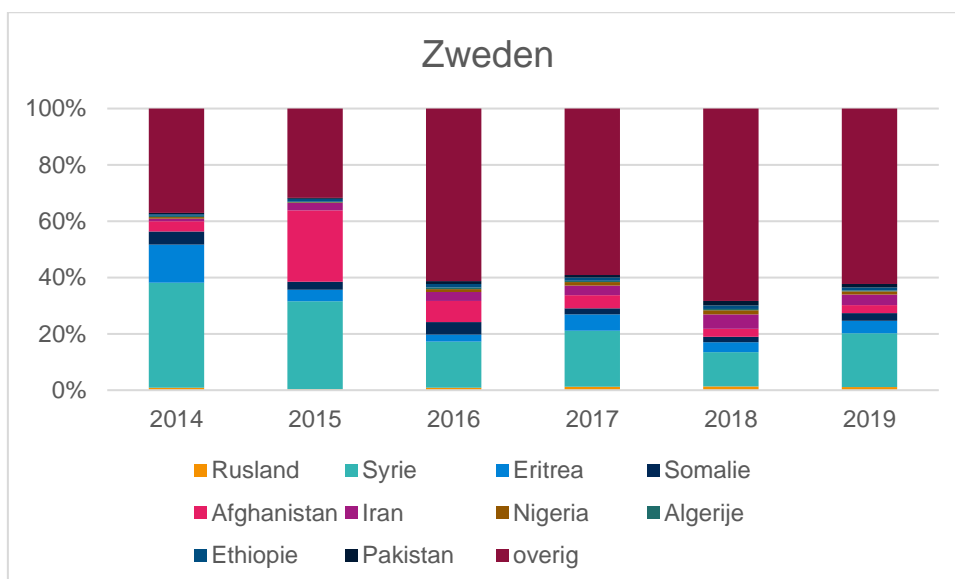
Figuur 4. Samenstelling van de asielaanvragen naar nationaliteit in Duitsland (2014-2019), in percentages. Bron: Eurostat, bevolkingsstatistieken, eigen berekening

In Oostenrijk valt het aandeel Afghaanse asielzoekers op (figuur 5). Dit aandeel is groter dan in de andere drie landen. In 2016 zijn er in Oostenrijk relatief meer Afghanen dan Syriërs die een aanvraag doen. Ook in Oostenrijk is het aandeel van de Eritrese aanvragen zeer klein. Het aandeel Pakistanen en Russen dat een asielaanvraag in Oostenrijk doet valt verhoudingsgewijs met de drie andere landen op.

Figuur 5. Samenstelling van de asielaanvragen naar nationaliteit in Oostenrijk (2014-2019), in percentages
Bron: Eurostat, bevolkingsstatistieken, eigen berekening

De samenstelling van asielaanvragen in Zweden (figuur 6) vertoont de meeste overeenkomsten met die van Duitsland. Aanvankelijk worden de aanvragen gedomineerd door Syrische aanvragen (2014 en 2015), maar vanaf 2016 is dat aandeel gedaald naar circa 1 op de 5. Daarmee blijven de Syriërs in Zweden wel de belangrijkste groep. Daarnaast zijn in Zweden ook Afghanen in 2015 een belangrijke groep onder de aanvragers; in Denemarken is dit een jaar later zo. Het aandeel Eritreeërs wisselt per jaar: in 2014 gaat het om 14% van de aanvragen, maar in latere jaren gaat het om een kleiner aandeel.

Figuur 6. Samenstelling van de asielaanvragen naar nationaliteit in Zweden (2014-2019), in percentages
Bron: Eurostat, bevolkingsstatistieken, eigen berekening

In samenstelling van de asielaanvragen lijken Zweden en Denemarken enerzijds en Duitsland en Oostenrijk anderzijds het meest op elkaar. Duitsland en Oostenrijk kenmerken zich door, naast een groot aandeel aanvragen van Syriërs, ook een groot aandeel aanvragen van Afghanen.

In Zweden en Denemarken is het aandeel aanvragen van Syriërs in 2014 en 2015 aanzienlijk, maar dat aandeel is vanaf 2016 gedaald en blijft op een min of meer stabiel niveau. Met name Denemarken kenmerkt zich door het aandeel Eritreeërs dat er asiel aanvraagt. Zweden kent een wat kleiner aandeel Eritreeërs onder de asielaanvragen, terwijl deze groep relatief gezien in omvang klein is in Duitsland en Oostenrijk.

1.4 Verschillen naar opleidingsniveau

Statushouders verschillen onderling sterk in de onderwijskwalificaties waar zij over beschikken op het moment van hun asielaanvraag en statusverwerving. Zo beschikken bijvoorbeeld Somalische vluchtelingen vaak over weinig onderwijskwalificaties, door het gebrek aan onderwijsvoorzieningen in hun thuisland door de langdurige oorlog. In andere landen beschikken soms juist de hoger opgeleiden over mogelijkheden om te vluchten. De onderwijskwalificaties die eerder zijn behaald kunnen van belang zijn voor de latere positieverwerving van statushouders in het land van aankomst. Voor het leren van de taal maakt het bijvoorbeeld uit of mensen al gealfabetiseerd zijn. In deze paragraaf schetsen we een beeld van het opleidingsniveau van statushouders per land. Omdat de verschillen tussen groepen onderling binnen landen groot zijn is het niet altijd makkelijk om een gemiddeld beeld neer te zetten. Ook de bronnen waaruit de informatie afkomstig is verschillen onderling nogal. Zo is de data uit Zweden gebaseerd op een meting van deelnemers aan het inburgeringsprogramma in 2016, en zijn de Duitse cijfers gebaseerd op surveydata. We lopen de verschillende data voor de vier landen hieronder langs en vatten de informatie vervolgens samen in een tabel.

De cijfers voor Denemarken zijn afkomstig uit onderzoek van de University of Bergen (UIB) op basis van registerdata van het Deense ministerie van Buitenlanders en integratie (Bredgard en Thomsen, 2018; UIB 2016). Dit betreft cijfers over de vluchtelingen en gezinsmigranten die in 2015 naar Denemarken kwamen. De studie stelt dat 60% van de nieuw aangekomen vluchtelingen in het voorjaar van 2015 geen basisschool hadden afgerond (UIB, 2016). Uit het onderzoeksrapport komt naar voren dat onder deze groep slechts 36% een dienstverband had voordat ze naar Denemarken vertrokken. Van deze 36% is de meerderheid ongeschoold (UIB, 2016). 10% van de nieuw aangekomen vluchtelingen had wel een beroepsopleiding genoten of praktische vaardigheden die gelijkwaardig zijn aan een beroepsopleiding, 15% had een middelbareschooldiploma, 13% had een tertiaire opleiding genoten (opleiding bij universiteiten en andere instellingen voor hoger onderwijs) en van 2% van de statushouders was het opleidingsniveau niet gerapporteerd (Bredgard en Thomsen, 2018).

Voor de Duitse cijfers maken we gebruik van cijfers die afkomstig zijn uit een grote survey (IAB-BAMF-SOEP Refugee Survey, cohort 2017/2018). Uit de survey blijkt dat zo'n 15% van de ondervraagde vluchtelingen helemaal niet naar school is geweest en ongeveer 25% alleen een basisschooldiploma heeft of is uitgevallen tijdens de middelbare school. Ongeveer 20% heeft een middelbareschooldiploma gehaald (Brücker et al., 2020). Het opleidingsniveau van vluchtelingen uit Syrië in de steekproef blijkt relatief hoog in vergelijking met andere groepen vluchtelingen. De auteurs verklaren dit omdat Syriërs tot het uitbreken van de burgeroorlog in 2011 toegang hadden tot onderwijsinstellingen. Vluchtelingen uit andere landen hebben niet altijd toegang gehad tot onderwijs, wanneer door oorlog deze infrastructuur is verwoest. Van de respondenten in de survey bezit 11% een universitair diploma en 5% een diploma in het beroepsonderwijs. 7% geeft aan wel te hebben deelgenomen aan onderwijs in het thuisland, maar nog geen diploma te hebben gehaald (Brücker et al, 2020).

Gegevens van het Zweedse Arbetsförmedlingen (openbare dienst voor arbeidsvoorziening) van deelnemers (met een beschermingsstatus) van het Zweedse introductieprogramma laten zien dat onder degenen die in 2016 aan het programma hebben deelgenomen (ongeveer 70.000 personen) 48% ten hoogste tien jaar onderwijs had genoten, 22% hoger of middelbaar onderwijs had gevolgd en de resterende 30% enige universitaire opleiding had gevolgd (Arbetsförmedlingen, 2017a). Dit is overeenkomstig met recent onderzoek (Hernes, et. al, 2019).

Een studie van de Oostenrijkse Academie van de Wetenschappen (ÖAW) heeft in totaal 898 volwassen vluchtelingen uit Syrië, Afghanistan en Irak ondervraagd, woonachtig in Wenen (353), Neder-Oostenrijk (248) en Opper-Oostenrijk (254) of Burgenland (43). 397 van de respondenten kwamen uit Syrië, 325 uit Afghanistan en 176 waren Irakezen (Kohlbacher et al., 2017). Meer dan 11% heeft zelfs het basisonderwijs niet afgemaakt, ongeveer een tiende heeft alleen basisschool afgemaakt. 18% is gediplomeerd in het middelbaar of hoger middelbaar onderwijs. Het aandeel vluchtelingen met een academische opleiding is 16,4%. Een grote meerderheid van de respondenten verbleef nog maar een korte periode in Oostenrijk; 475 van geïnterviewden (54,2%) kwam in 2015 aan in Oostenrijk. Wat het opleidingsniveau betreft, toont deze studie sterke herkomst-specifieke verschillen aan die ook al door de Oostenrijkse openbare dienst voor arbeidsvoorziening (AMS) zijn vastgesteld. Zo beschikte 27,7% van de Afghaanse respondenten niet over een basisdiploma, terwijl de respondenten uit Syrië en Irak respectievelijk slechts 6,1% en 5,1% hadden. Omgekeerd was het percentage academici in Irak (22,3%) en Syrië (21,2%) ongeveer vier keer zo hoog als onder Afghanen (5,4%).

In het kader van een ander onderzoek naar statushouders in Oostenrijk (DiPAS, 2016) werden in totaal 514 vluchtelingen geïnterviewd in noodwijken in en rond Wenen.¹ De resultaten van de studie moeten worden gezien tegen de achtergrond van de specifieke selectie van de steekproef. De ondervraagde doelgroep bestond uit 38% Irakezen, 36% Syriërs en 16% Afghanen. Afgezet tegen de aanvragen naar nationaliteit in 2015 (29% uit Afghanistan, 28% uit Syrië en 15% uit Irak) zijn Afghaanse vluchtelingen in deze studie ondervertegenwoordigd, terwijl de Irakese vluchtelingen oververtegenwoordigd zijn.

De analyse van het opleidingsniveau laat zien dat 15% van de deelnemende vluchtelingen geen enkele vorm van onderwijs heeft afgerond (6%), of alleen een paar jaar basisonderwijs heeft gevolgd (9%). Deze cijfers zijn veel lager voor de Syriërs (7%) en Irakezen (9%) dan voor de Afghanen (25%). 38% van de vluchtelingen heeft het basisonderwijs afgerond en de eerste paar jaar van het middelbaar onderwijs (lower secondary education). 47% van de vluchtelingen heeft ten minste het middelbaar onderwijs afgerond, waarvan ruim de helft een vervolgopleiding heeft gedaan in het hoger onderwijs. Als er een onderscheid wordt gemaakt tussen een bachelor en masteropleiding, heeft een ruime meerderheid (87%) een bachelor. Ook hier zijn er grote verschillen tussen groepen naar herkomst. Waar 53% van de Syriërs hoger onderwijs heeft gevolgd, geldt dit maar voor 30% van de Afghanen. Ook uit deze studie blijkt weer dat er sterke herkomstverschillen zijn met betrekking tot het opleidingsniveau. Terwijl 27% van de Syriërs en 31% van de Irakezen een vervolgopleiding heeft gehad, heeft slechts 58% van de ondervraagde Afghaanse vluchtelingen hoogstens een (al dan niet afgeronde) basisschoolopleiding gehad.

---

¹ Door de hoge instroom van asielzoekers in 2015, werden er specifieke noodwijken ingericht om deze groepen te kunnen huisvesten (DiPAS, 2016).

	Duitsland (IAB-BAMF-SOEP 2017/2018)	Oostenrijk (ÖAW)	Oostenrijk (DiPAS 2016)	Zweden (deelnemers inburgeringsprogramma 2016)	Denemarken (registerdata 2016, statushouders aangekomen vanaf 2015)
Niet/nauwelijks geschoold	15	19	15	48	60
Lager voortgezet onderwijs	45	20	38		
Hoger voortgezet onderwijs		27	21	22	15
Hoger onderwijs	11	23	26	30	13
beroepsonderwijs	5				10
Geen gegevens	7	20			2

Tabel 1. Opleidingsniveau van statushouders in Duitsland, Oostenrijk en Zweden, in percentages

De grote verschillen in herkomst en manier van meten maakt het lastig de cijfers onderling goed te vergelijken. Het lijkt erop alsof statushouders in Duitsland en Denemarken minder vaak hoger onderwijs hebben gevolgd dan statushouders in Zweden en Oostenrijk.

2. De leefsituatie en positie van statushouders in Denemarken

2.1 Taal en inburgering

2.1.1 Deelname aan taalcursussen

In Denemarken krijgen statushouders als onderdeel van het verplichte integratieprogramma taallessen aangeboden. Vrijstelling voor het programma kan worden verkregen wanneer men zelfredzaam is. Deelname aan het taalonderwijs is dan ook hoog en stabiel. De programma's hebben sinds 2016 een flexibele lengte van één tot vijf jaar. De meting betreft registerdata over deelname aan het programma in de eerste drie jaar na vestiging. De meting van 2016 betreft dus statushouders die zich in 2013 of daarna hebben gevestigd en is voor ons het meest relevant. In dit cohort heeft 93% deelgenomen aan taallessen. Deze aandelen liggen lager dan in andere jaren. Of hier sprake is van een daadwerkelijke daling of dat de kortere analyseperiode (enkel 2 jaar) hier parten speelt is niet duidelijk.

	2010-2011	2012-2013	2014-2015	2016	Totaal
Taal training	91%	94%	96%	93%	93%

Tabel 2. Participatie in taaltraining in eerste drie jaar na vestiging, cohort van 2008-2016.

Bron: (Hernes et al., 2019, p. 84)

Mannen en vrouwen nemen in bijna gelijke mate deel aan taallessen (94% mannen volgt taallessen, tegenover 92% van de vrouwen). Verschillen naar leeftijdsgroepen zijn meer uitgesproken: in de groep statushouders van 20-45 jaar ligt deelname aan taaltraining tussen de 92-94% terwijl dit voor statushouders tussen de 46-55 jaar op 86% ligt (Hernes et al., 2019, p. 84). Voor alle soorten activiteiten (van taaltraining, deelname onderwijs, stages et cetera) vinden de onderzoekers een vrij gelijkmatige spreiding naar opleidingsniveau en eerste woonregio (Hernes et al., 2019).

	Taaltraining
Vrouwen	92%
Mannen	94%
<i>Leeftijd gemigreerd</i>	94%
20-25	
26-35	94%
36-45	92%
46-55	87%
Niet getrouwd	94%
Getrouwd	93%
Geen kinderen <6 jaar	94%
Wel kinderen <6 jaar	93%
<i>Level van onderwijs</i>	96%
Primair onderwijs	
Secundair onderwijs	96%
Tertiair onderwijs	91%

Tabel 3. Participatie taallessen in eerste drie jaar na vestiging, gemeten voor verschillende groepen in het cohort van 2008-2016. Bron: (Hernes et al., 2019, p. 85)

2.1.2 Beheersing taal land van herkomst en inburgeringstrajecten

De taallessen worden gegeven op drie niveaus: Het Deens onderwijs 1 (Dansk 1) is bedoeld voor studenten die niet in hun moedertaal kunnen lezen en schrijven, en voor analfabeten die geen Europees schrift beheersen. Deens onderwijs 2 (Dansk 2) is bedoeld voor studenten die enkel lager basisonderwijs in het land van herkomst hebben gevolgd. Deens onderwijs 3 (Dansk 3) is bedoeld voor studenten die een beroepsopleiding, middelbare schoolopleiding of opleiding aan een universiteit of andere instelling voor hoger onderwijs hebben genoten. Van de Syrische statushouders volgde 38% Deens onderwijs 1, 51% Deens onderwijs 2 en 11% Deens onderwijs 3 (Danmarks Videnscenter for Integration, 2020a).²

2.2 Onderwijs

2.2.1 Deelname regulier onderwijs

In Denemarken neemt slechts een klein deel van de volwassen statushouders deel aan regulier onderwijs (zie tabel 4). Volgen van dit type onderwijs is niet verplicht in het kader van het inburgeringstraject. Statushouders in Denemarken volgen in vergelijking met statushouders in Zweden en Noorwegen minder vaak regulier onderwijs (Hernes et al., 2019).

In de vergelijkende studie *Nordic integration and settlement policies for refugees A comparative analysis of labour market integration outcomes* van Hernes en collega's (2019) worden de cohorten statushouders meegenomen die over een verblijfsvergunning beschikken en van 2008 tot 2016 in een gemeente zijn gevestigd. De gegevens van statushouders in Denemarken komen uit registratiegegevens over werkgelegenheid, opleiding en sociaal-demografische kenmerken van Statistics Denmark (2020). Deze zijn samengevoegd met gegevens over verblijfsvergunningen van de Deense immigratiedienst en het Deense Agentschap voor Arbeidsmarkt en Werving (STAR). In deze studie zijn zowel statushouders uit het cohort vóór 2014 als in het cohort van 2014-2016 meegenomen.

² De studentenaantallen voor 2016 betreffen zowel statushouders uit 2015 als statushouders die eerder zijn aangekomen en nog steeds Deens onderwijs krijgen (Danmarks Videnscenter for Integration, 2020a).

In het kader van deze studie is met name het cohort van 2016 interessant, omdat zij zich vanaf 2013 in Denemarken hebben gevestigd. Deelname aan het reguliere onderwijs ligt in dit cohort zeer laag: 1% volgde lager regulier onderwijs, en voor hoger onderwijs ontbreken hier cijfers. In eerdere jaren lag deelname hoger: het aandeel statushouders dat regulier onderwijs volgt in de periode van 2008-2016, lag op 2-4% en bij hoger onderwijs is dit 1-5%. De daling kan veroorzaakt worden doordat het hier een groep recent gearriveerde statushouders betreft die nog bezig zijn met het inburgeringsprogramma.

	2010-2011	2012-2013	2014-2015	2016	Totaal
Hoger onderwijs	3%	3%	1%	-	2%
Regulier onderwijs	4%	4%	2%	1%	2,1%

Tabel 4. Participatie in programma's in eerste drie jaar na vestiging, cohort van 2008-2016

Bron: (Hernes et al., 2019, p.84).

Uit de data komt naar voren dat de inschrijving voor het reguliere onderwijs onder volwassenen, dat niet noodzakelijk deel uitmaakt van het inburgeringstraject, veel vaker voorkomt onder ongehuwden, jongeren en mensen met kleine kinderen (Hernes et al., 2019). In de groep statushouders van 20-35 jaar ligt deelname aan lager regulier onderwijs tussen de 2-3% terwijl dit voor statushouders tussen de 36-55 jaar tussen 0-1% ligt. Voor hoger regulier onderwijs geldt dat 4% van de statushouders tussen 20-25 jaar hoger regulier onderwijs volgt, terwijl dit voor statushouders tussen 26-55 jaar tussen 0-1% ligt (Hernes et al., 2019, p. 84).

	Hoger onderwijs	Regulier onderwijs
Vrouwen	1	1
Mannen	2	2
<i>Leeftijd gemigreerd</i>	3	4
20-25		
26-35	2	1
36-45	1	0
46-55	0	0
Niet getrouwd	3	4
Getrouwd	1	1
Geen kinderen <6 jaar	3	1
Wel kinderen <6 jaar	2	2
<i>Level van onderwijs</i>	1	1
Primair onderwijs		
Secundair onderwijs	1	1
Tertiair onderwijs	2	2

Tabel 5. Participatie hoger en regulier onderwijs in eerste drie jaar na vestiging, gemeten voor verschillende groepen in het cohort van 2008-2016. Bron: (Hernes et al., 2019, p. 84)

2.3 Arbeid en inkomen

2.3.1 Deelname aan arbeidsmarktprogramma's

Hernes en collega's (2019) bekeken deelname aan arbeidsmarktprogramma's en stages van statushouders op basis van registerdata. De gegevens van statushouders in Denemarken komen voort uit registratiegegevens over werkgelegenheid, opleiding en sociaal-demografische kenmerken van Statistics Denmark. De arbeidsmarktprogramma's bestaan onder andere uit voorbereidend onderwijs, training gericht op de werkpraktijk en arbeidsmarktopleidingen. Uit een regressieanalyse komt naar voren dat in vergelijking met het aandeel Irakese statushouders, het aandeel Somaliërs dat deelneemt aan een arbeidsmarktprogramma kleiner is en het aandeel onder Eritrese en Syrische statushouders juist hoger ligt. Ook wordt gesteld dat in vergelijking met 20 tot 25-jarige

statushouders, statushouders in andere leeftijdsgroepen minder participeren. In deze studie zijn zowel statushouders uit het cohort voor 2014 als in het cohort van 2014-2016 meegenomen. In onderstaande tabel is te zien dat in de periode van 2014-2016 de deelname van statushouders aan stages, arbeidsmarkt programma's en andere training is afgenomen. In het kader van deze studie is met name het cohort van 2016 interessant, omdat zij zich vanaf 2013 in Denemarken hebben gevestigd. In Tabel 6 geven we de percentages statushouders weer dat deelneemt aan een arbeidsmarktprogramma. Dat kan een stage zijn, een ander type arbeidsmarktprogramma of een andersoortige training gericht op de arbeidsmarkt. Statushouders kunnen meerdere typen programma's tegelijk volgen.

	2010-2011	2012-2013	2014-2015	2016	Totaal
Stage	60%	57%	69%	61%	62%
Andere arbeidsmarktprogramma's	87%	71%	33%	21%	40%
Andere training	21%	65%	88,6%	81,8%	73,3%

Tabel 6. Participatie in programma's in eerste drie jaar na vestiging, cohort van 2008-2016. Bron: (Hernes et al., 2019)

In het hiervoor genoemde rapport van Hernes en collega's (2019) wordt ook gekeken naar de effecten van het Deense inburgeringsprogramma op de doorstroom naar betaald werk. In deze studie wordt bevestigd dat er grote verschillen zijn naar het land van herkomst van de deelnemers aan het inburgeringsprogramma. Zo blijken statushouders oorspronkelijk afkomstig uit Somalië het moeilijker te vinden om na het programma hun weg te vinden naar de arbeidsmarkt (Hernes et al., 2019). De verschillen tussen mannen en vrouwen nemen af naarmate zij ouder worden. Ook worden er geen grote verschillen gevonden tussen statushouders die alleen naar Denemarken zijn gekomen, of op basis van gezinshereniging (Hernes et al., 2019).

2.3.2 Percentage betaald werk

Diverse bronnen geven de arbeidsparticipatie van statushouders in Denemarken weer. Tabel 7 presenteert deze verschillende bronnen, op welke groep de data betrekking heeft en wat het jaar van meting was. Met behulp van deze kenmerken kan makkelijker worden gekeken welke vergelijkingen met bijvoorbeeld Nederlandse data zinvoller zijn. Het verdient natuurlijk altijd aanbeveling om data te vergelijken die op alle of zoveel mogelijk punten vergelijkbaar zijn. De verschillende bronnen zullen we hierna in de tekst beschrijven.

Een aantal dingen vallen op als we naar de tabel kijken. Ten eerste lijkt er sprake van een toename in de arbeidsparticipatie sinds 2015. De cijfers die in dat jaar zijn gemeten liggen lager dan de deelnamecijfers vanaf 2018. Arbeidsparticipatie vanaf 2018 ligt in alle verschillende metingen boven de 40%. Daarnaast wordt consequent in alle cijfers een hogere arbeidsdeelname van mannen gerapporteerd dan van vrouwen.

Bron	Europese Commissie 2019b	Deens Ministerie van Immigratie - en Integratie zaken	Deens Ministerie van Immigratie - en Integratie zaken	Deens Kenniscentrum voor Integratie (juni 2020)	Deens Kenniscentrum voor Integratie (juni 2020)	Deens Kenniscentrum voor Integratie (september 2020)	Deens Ministerie van Vluchtelingen, Immigratie en Integratie	Deens Ministerie van Vluchtelingen, Immigratie en Integratie
Aankomstjaar/status	Vanaf 2015	Vanaf 1997	Vanaf 1997	Vanaf 2015	Vanaf 2015	Vanaf 2014/2015	Van 2015-2019	Van 2015-2019

verlening in Denemarken								
Migratiemotief	Asiel	Asiel en gezin	Asiel en gezin	Asiel en gezin	Asiel en gezin	Asiel	Asiel	Asiel
Leeftijdsgroep	Niet bekend	18-64	18-64	Niet bekend	Niet bekend	Niet bekend	21-64	21-64
Jaar van meting	2018	2015	2018	2019 (augustus)	2020 (maart)	2020 (mei)	2015	2019
Percentage betaald werk totaal	45%			47%	44%	42%	21%	42%
Percentage betaald werk voor mannen		28,6%	49,9%			56%	29%	60%
Percentage betaald werk voor vrouwen		20,4	27%			20%	7%	19%

Tabel 7. Overzicht van de verschillende bronnen over arbeidsparticipatie van statushouders in Denemarken

Kolom 1 van tabel 7 laat zien dat onder de statushouders die in 2018 drie jaar in Denemarken waren 45% een betaalde baan had (Europese Commissie, 2019b; Ministerie van Immigratie- en Integratiezaken, 2019a).

Een andere bron voor de mate van arbeidsmarktparticipatie van statushouders betreft een rapport van het *Udlændinge- og Integrationsudvalget* (Comité voor vreemdelingen en integratie). Elk kwartaal berekent Statistics Denmark de arbeidsmarktparticipatie van statushouders op basis van registerdata. Deze data gaan echter niet alleen over het cohort statushouders dat na 2014 is gekomen doordat ook statushouders zijn opgenomen die sinds 1997 een verblijfsvergunning hebben gekregen (Ministerie van Immigratie- en Integratiezaken, 2019d). Sinds 2010 zijn er ook cijfers meegenomen van gezinsmigranten. De cijfers die we hier presenteren gaan dus over groepen met verschillende migratiemotieven (asiel en gezin) en over mensen die sterk verschillen naar verblijfsduur. Deze registerdata is gebaseerd op mensen die in loondienst werken. Echtgenoten en mensen die als zelfstandige werken zijn niet meegenomen in de percentages van mensen die in dienstverband zijn getreden. In het 3^e kwartaal van 2015 hadden 8.754 mannen (28,6%) en 3.426 (20,4%) vrouwelijke statushouders en gezinsmigranten een baan. In het 4^e kwartaal van 2018 is het aantal mannen met een baan toegenomen naar 19.136 (van 28,6% naar 49,9%) en onder vrouwen is dit 6.572 (van 20,4% naar 27%) (Ministerie van Immigratie- en Integratiezaken, 2019d). De cijfers voor het 4e kwartaal van 2018 zijn echter voorlopig. De stijging in arbeidsmarktparticipatie van mannen is tussen 2015 en 2018 dus meer gestegen dan die van vrouwen (Ministerie van Immigratie- en Integratiezaken, 2019d).

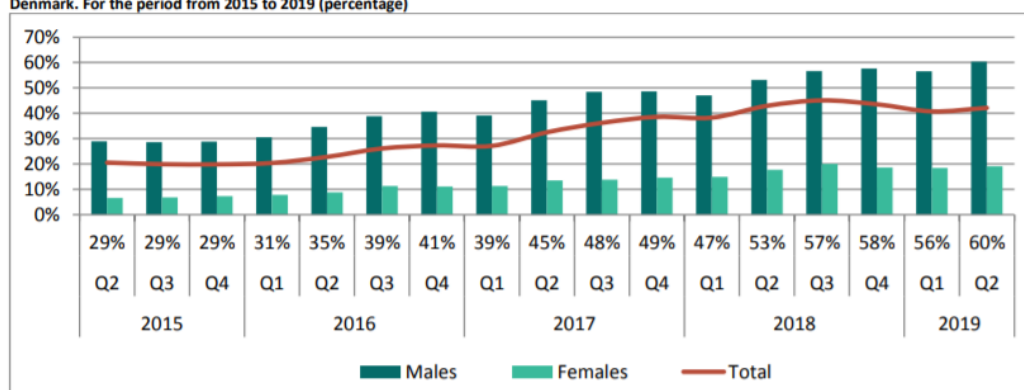
Uit cijfers van het Danmarks Videnscenter for Integration (Deense Kenniscentrum voor Integratie) blijkt dat 4.400 van de vluchtelingen in 2015, ofwel 42%, in mei 2020 werk hebben. Het gaat hier om statushouders die in 2015 asiel kregen in Denemarken. In deze cijfers is deelname aan werkervaringsplekken, stages en werk op basis van loonsubsidies niet meegerekend. Dit Kenniscentrum baseert de analyses op data van het Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering

(Deense Agentschap voor Arbeidsmarkt en Werving) (STAR). Uit deze cijfers blijkt dat vrouwen, ongeacht het land van herkomst, aanzienlijk minder vaak betaald werk hebben. Gemiddeld genomen heeft 20% van de vrouwelijke statushouders die in 2015 naar Denemarken kwamen, in 2020 betaald werk. Voor mannen is dit percentage 56% (Danmarks Videnscenter for Integration, 2020b). Naast verschillen naar geslacht zijn er grote verschillen naar land van herkomst van statushouders waar het arbeidsmarktparticipatie betreft. Syrische statushouders hebben volgens deze cijfers minder vaak betaald werk dan statushouders uit andere landen van herkomst (Danmarks Videnscenter for Integration, 2020a). Na vijf jaar is 62% van de Eritreeërs aan het werk. 43% van de Afghaanse statushouders, 41% van de Somalische statushouders, 37% van de Irakese statushouders en 36% van de Syrische statushouders heeft na vijf jaar betaald werk. 31% van de statushouders die stateloos zijn (dit zijn voornamelijk vluchtelingen uit de Palestijnse gebieden) zijn na vijf jaar in dienstverband getreden (Danmarks Videnscenter for Integration, 2020b).

Uit de analyse van het kenniscentrum blijkt verder dat vijf jaar na aankomst in Denemarken, Syrische vrouwen minder vaak betaald werk hebben dan Eritrese, Afghaanse en Irakese vrouwen. Syrische mannen hebben vijf jaar na aankomst vaker betaald werk dan Syrische vrouwen. Syrische mannen die in 2015 naar Denemarken zijn gekomen, hebben 5 jaar later, in januari 2020, in 54% van de gevallen betaald werk. Voor Syrische vrouwen ligt dit percentage in januari 2020 op 17%. Dit is een groot verschil met de arbeidsmarktparticipatie van Eritrese statushouders. Na vijf jaar heeft 74% van de Eritrese mannen betaald werk en heeft 36% van de Eritrese vrouwen betaald werk (Danmarks Videnscenter for Integration, 2020a).

In een rapport van het *Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration* (Ministerie van Vluchtelingen, Immigratie en Integratie) wordt registerdata van statushouders in de leeftijd van 21-64 jaar gepresenteerd (Ministerie van Immigratie- en Integratiezaken, 2019a). In deze data gaat het om statushouders die vanaf het 2^e kwartaal in 2015 tot en met het 2^e kwartaal in 2019 in Denemarken woonachtig zijn. Deze registerdata is gebaseerd op mensen die in loondienst werken. Mensen die als zelfstandige werken zijn niet meegenomen. In onderstaande figuur (7) is te zien dat de arbeidsparticipatie van statushouders is gestegen van 21% (in Q2 2015) naar 42% (in Q2 2019). Voor vrouwen is er een stijging van 12%, van 7% (in Q2 2015) naar 19% (in Q2 2019). Bij mannelijke statushouders steeg de arbeidsparticipatie van 29% (in Q2 2015) naar 60% (in Q2 2019) (Ministerie van Immigratie- en Integratiezaken, 2019a).

Figure 5.6: Employment rate by gender for refugees and family reunified persons to refugees (aged between 21-64) having stayed 3 years in Denmark. For the period from 2015 to 2019 (percentage)

Note: The employment rate is based on the number of employees. Self-employed and assisting spouses are not included.
Source: Ministry of Immigration and Integration, managed by Statistics Denmark.

Figuur 7. Arbeidsmarktparticipatie op basis van gender voor statushouders en gezinsmigranten (leeftijd van 21-64 jaar), die 3 jaar in Denemarken zijn. Voor de periode van 2015-2019 in percentages. Bron: (Ministerie van Immigratie- en Integratiezaken, 2019a, p. 28)

Uit cijfers van het Danmarks Videnscenter for Integration (Deense Kenniscentrum voor Integratie) blijken er grote verschillen zichtbaar zijn tussen Deense gemeenten in het aandeel Syrische statushouders (die in 2015 zijn aangekomen) dat na vijf jaar werk heeft (Danmarks Videnscenter for Integration, 2020a). In deze analyse zijn geen gemeenten meegenomen die minder dan 25 mannelijke Syrische statushouders hebben gehuisvest in 2015. De cijfers hebben alleen betrekking op statushouders in de leeftijd van 18 - 66 jaar en gaan zowel over statushouders als gezinsmigranten. Uit de analyse blijkt dat gemiddeld 54% van de mannelijke Syrische statushouders in 2020 aan het werk is. In de gemeente Roskilde ligt dit percentage echter op 73%, terwijl dit in de gemeente Assens ligt op 33% (Danmarks Videnscenter for Integration, 2020a). Deze data zijn afkomstig van het Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering (Deense Agentschap voor Arbeidsmarkt en Werving) (STAR). In het rapport van Hernes en collega's (2019) wordt ook beschreven dat statushouders die in afgelegen gebieden wonen, in Denemarken minder kans hebben op een betaalde baan. Dit maakt dat veel statushouders die niet in de stad wonen erover denken om te verhuizen naar stedelijke gebieden (Hernes et al., 2019).

Uit een analyse van het Deense Kenniscentrum voor Integratie komt naar voren dat de veelbesproken paradigmaverschuiving in het integratiebeleid vanaf 2019 een negatieve invloed heeft gehad op de werkgelegenheid onder statushouders. De analyse is gebaseerd op cijfers van het Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering (Deense Agentschap voor Arbeidsmarkt en Werving) (STAR). De werkgelegenheid onder statushouders is volgens het kenniscentrum direct na intrede van de wet gestagneerd en er is een lichte afname te zien. Uit de analyse van het kenniscentrum blijkt dat de arbeidsparticipatie onder statushouders die vanaf 2015 in Denemarken waren van 47% in augustus 2019 met 3% is gedaald naar 44% in maart 2020. De afname wordt door het kenniscentrum verklaard doordat statushouders door het beleid gericht op terugkeer ontmoedigd worden en daardoor minder bereid zijn om werk te zoeken. Deze bevindingen moeten wel met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd omdat deze nieuwe wet recent zijn intrede heeft gedaan (Danmarks Videnscenter for Integration, 2020d).

2.4 Gezondheid

2.4.1 *(Ervaren) psychische gezondheid*

Het Danish Refugee Council (2019b) stelt dat 30-45% van de statushouders te maken heeft met PTSD-symptomen. Het betreft hier een schatting waarvan niet precies duidelijk is waarop deze is gebaseerd. Meer dan de helft van de statushouders met PTSD heeft te maken met depressie, angststoornissen, persoonlijkheidsstoornissen en alcohol- en drugsmisbruik. PTSD zorgt tevens voor emotionele afzondering en vervreemding van anderen (Danish Refugee Council, 2019a).

2.4.2 *Ontvangen psychische hulp*

Er wordt in Denemarken geëxperimenteerd met de methodiek Mindspring. In deze methodiek bieden asielzoekers en statushouders geestelijke zorg aan statushouders met dezelfde culturele achtergrond die de stap naar de reguliere geestelijke zorg vaak niet durven te maken. Uit een kostenanalyse door *De Nationale Raad voor Gezondheid en Welzijn* in Denemarken komt naar voren dat deelnemers zeer tevreden zijn over deze methodiek doordat er aandacht wordt besteed aan vragen omtrent gezinsleven, trauma's door de vluchtgeschiedenis, uitleg wordt gegeven hoe de weg naar hulp te vinden, maar vooral ook om weer eigen kracht te vinden en te integreren (National Board of Social Services; Socialstyrelsen, 2015).

2.5 Sociale inclusie

2.5.1 Identificatie

In de studie van Erdal en collega's (2019) *Citizenship, Participation and Belonging in Scandinavia: Results from a survey among young adults of diverse origins in Norway, Sweden and Denmark* wordt ook aandacht besteed aan de sociale en civiele inclusie van statushouders. Deze studie is gebaseerd op een grootschalige survey onder minderheden in Noorwegen, Zweden en Denemarken. Het onderzoek is gericht op jongvolwassenen van 20 tot 37 jaar die ofwel onderdeel zijn van de autochtone meerderheid, statushouders uit Irak en Somalië zijn, of kinderen zijn van immigranten uit Irak, Somalië, Pakistan, Turkije, Vietnam en Polen. De migratiemotieven van de respondenten lopen dus uiteen. Wij rapporteren hier alleen over de positie van Irakese en Somalische statushouders omdat deze groepen meestal als asiëlvluchteling zijn gekomen. Pakistanen zijn in dit onderzoek alleen als tweede generatie meegenomen en worden daarom buiten beschouwing gelaten. Opvallend in de studie is dat er geen methodische toelichting is gegeven of deze respondenten voor of na 2014 naar Denemarken zijn gekomen. Hierdoor is het onbekend welk percentage van deze groepen valt onder het cohort statushouders dat na 2014 naar Denemarken is gekomen.

In dit onderzoek hebben 297 eerste generatie Irakese statushouders en 214 eerste generatie Somalische statushouders meegewerkt aan de survey. Uit deze survey komt naar voren dat Irakese en Somalische statushouders zich meer identificeren met Denemarken, dan de autochtone meerderheid. Voor Irakese statushouders is dit op een schaal van 1-10 een 7,8, voor Somalische statushouders is dit een 7,7, terwijl dit voor autochtone Denen een 6,8 is (Erdal et al., 2019, p. 136).

Thuis voelen

Er is een klein verschil zichtbaar in de mate waarin Irakese en Somalische statushouders zich thuis voelen en verbonden voelen met Denemarken. Het is opvallend dat uit de studie van Erdal en collega's (2019) naar voren komt dat Irakese statushouders zich wel met Denemarken identificeren, maar zich in mindere mate thuis lijken te voelen in Denemarken, in vergelijking tot de autochtone meerderheid. Autochtone Denen scoren op de mate waarin men zich thuis voelt in Denemarken op een schaal van 1-10 een 9, terwijl Irakese statushouders een 8,2 scoren en Somalische statushouders een 8,6 (Erdal et al., 2019).

2.5.2 Sociale contacten

Uit de studie van Erdal en collega's (2019) blijkt dat respondenten in de Deense steekproef iets meer zijn betrokken bij hobby- of sportclubs dan statushouders in de Noorse steekproef. In deze studie zijn zowel de percepties meegenomen van statushouders die vóór 2014 naar Denemarken kwamen, als statushouders die na 2014 naar Denemarken kwamen. Het lidmaatschap van een hobby- of sportclubs is het laagst onder Irakese statushouders. Dit is 30% terwijl dit voor de autochtone bevolking tussen de 35-40% ligt. Somalische migranten zijn in vergelijking met de andere minderhedengroepen juist weer vaker lid (41%) van een hobby of sportclub (Erdal et al., 2019). Ook zijn zij vaker lid van een hulporganisatie of liefdadigheidsinstelling. Dit ligt op de 30% terwijl dit bij de autochtone bevolking en bij Irakese statushouders op 20% ligt (Erdal et al., 2019).

2.5.3 *Ervaren discriminatie*

Uit onderzoek kan worden geconcludeerd dat in het algemeen minderheden in Denemarken vaker worden gediscrimineerd dan in Noorwegen (Erdal et al., 2019). Uit onderzoek van Erdal en collega's (2019) blijkt dat op een schaal van 1-10, Somalische (5,3) en Irakese (5,2) statushouders in Denemarken relatief hoog scoren op de totale mate van ervaren discriminatie. Bij de autochtone bevolking ligt dit cijfer op 0,9.

22% van de Irakese en Somalische statushouders heeft discriminatie op een werk- of studieplek ervaren. Voor de autochtone bevolking ligt dit percentage op 2% (Erdal et al., 2019). De cijfers in de studie van Erdal en collega's (2019) laten zien dat 20% van niet-westerse minderheidsgroepen te maken heeft met discriminatie op een werk- of studieplek. Ook komt in deze studie naar voren dat Irakese en Somalische statushouders significant meer discriminatie ervaren op basis van hun religie of etniciteit. 20% van Irakese statushouders heeft hier discriminatie ervaren terwijl 25% van de Somalische statushouders aangeeft 'vrij vaak' of 'erg vaak' te maken te hebben met discriminatie (Erdal et al., 2019).

3. De leefsituatie en positie van statushouders in Duitsland

3.1 **Taal en inburgering**

3.1.1 *Beheersing taal land van aankomst*

Het leren van de Duitse taal is een uitdaging voor veel vluchtelingen. Uit resultaten van de IAB-BAMF-SOEP vragenlijst uit 2018 (zie bijlage 4) blijkt dat bij aankomst in Duitsland 98% van de vluchtelingen aangeeft geen enkele taalvaardigheid in het Duits te hebben (Brücker et al., 2020). Ander onderzoek laat zien dat in 2016 21% aangeeft bij aankomst een goede of zeer goede kennis te hebben van het Engels (Scheible, 2018). 51% van de vluchtelingen geeft aan alleen te kunnen lezen en schrijven in een ander alfabet dan het Latijnse alfabet. Hiernaast is 15% van de vluchtelingen bij aankomst in Duitsland analfabeet (Scheible, 2018).

Naarmate statushouders langer in Duitsland verblijven lijkt hun taalvaardigheid in het Duits te verbeteren. Van de statushouders die tussen 2013 en 2016 asiel hebben aangevraagd gaf in 2016 22% aan een goede of zeer goede kennis te hebben van het Duits, in 2017% was dit opgelopen tot 35% en in 2018 gaf 44% aan het Duits goed te beheersen. Deze resultaten zijn gebaseerd op zelf beoordeelde kennis van het Duits en afkomstig uit de IAB-BAMF-SOEP survey uit 2018 (De Paiva Lareiro, Rother & Siegert, 2020).

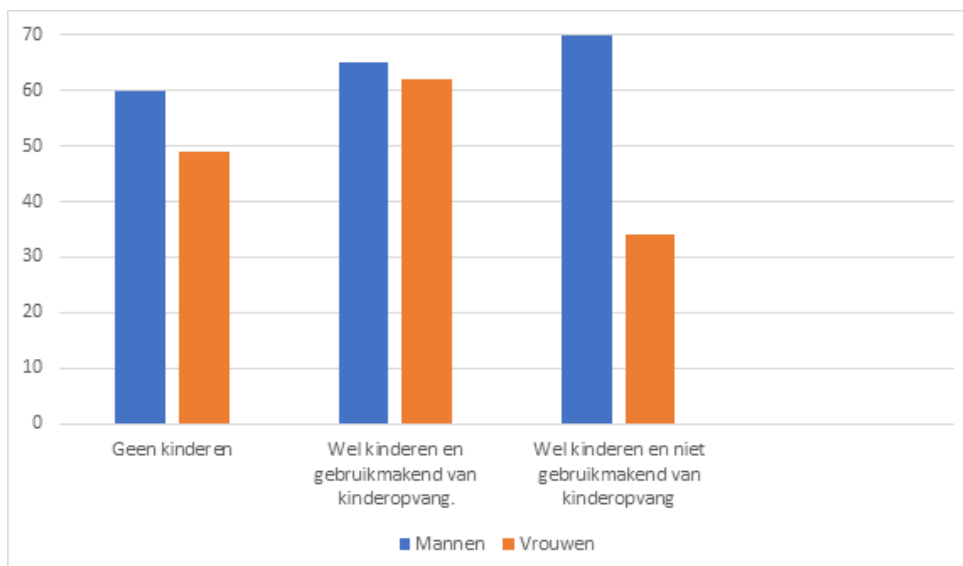
3.1.2 *Deelname aan taal- en inburgeringscursussen*

Ten tijde van de IAB-BAMF-SOEP survey in 2018 had ongeveer 85% van de respondenten deelgenomen aan één van de aangeboden taaltrajecten. Voor 65% van de respondenten was dit het standaard integratietraject van de *Bundesamt für Migration und Flüchtlinge* (het nationale bureau voor migratie en vluchtelingen), waarin het aanbod bestaat uit taallessen en een integratiecursus genaamd 'Life in Germany' (De Paiva Lareiro et al., 2020).

In 2018 volgde 88% van de mannen één van de taaltrajecten en 71% rondde dit af. 77% van de vrouwen volgde een taal cursus en 52% behaalde een diploma. Daarentegen volgde slechts 40% van de vrouwen met kinderen onder de 4 jaar een taaltraject. De kloof tussen mannen en vrouwen lijkt de afgelopen jaren wel kleiner te worden. Deze ontwikkeling is met name zichtbaar bij het standaard integratietraject. Bij cursussen met een focus op de

beroepspraktijk is dit niet het geval (De Paiva Lareiro et al., 2020).

Brücker en collega's (2020) laten op basis van de IAB-BAMF-SOEP-survey zien dat het participatieverschil tussen mannen en vrouwen in verband staat met het gebruik van kinderopvang. Publieke kinderopvang is schaars in Duitsland, waardoor het vaak lastig is een plek te vinden. Brücker en collega's laten op basis van cijfers uit 2016 zien dat de participatie van vrouwen in arbeids- en taalcurssussen zo'n 11% lager is dan van mannen, bij personen zonder kinderen (zie figuur 8). Hier neemt ongeveer 49% van de vrouwen deel aan een taalcursus en zo'n 60% van de mannen. Wanneer er wordt gekeken naar personen met kinderen, die geen gebruik maken van kinderopvang, is het verschil 36%. Wanneer er wel gebruik wordt gemaakt van kinderopvang wordt het verschil een stuk kleiner. Op het moment van deze survey rapporteerde 37% van de mannen goede of zeer goede taalvaardigheid in het Duits. Dit staat tegenover 21% van de vrouwen (Brücker et al., 2020).

Figuur 8. Participatie in publieke arbeids- en taalcurssussen onder vluchtelingen in Duitsland, in procenten

Bron: Brücker, H., Kosyakova, Y. & Vallizadeh, E. (2020). Has there been a "refugee crisis"? New insights on the recent refugee arrivals in Germany and their integration prospects. *Soziale Welt*, 71(1-2), pagina 43.

Vluchtelingen die analfabeet zijn nemen aanzienlijk minder vaak deel aan taalcurssussen. Onderzoek uit 2016 laat zien dat slechts 51% van de analfabeten deelgenomen heeft aan een taalles. Dit was 76% voor de mensen die kennis hebben van het Latijnse alfabet (Scheible, 2018).

Naast het geïnstitutionaliseerde, formele aanbod maken vluchtelingen ook gebruik van andere taalverwervingsmogelijkheden. Uit de IAB-BAMF-SOEP survey uit 2016 blijkt dat 71% van de respondenten media zoals internet, televisie, kranten of radio het vaakst gebruikt om Duits te leren. Eén derde kreeg les van mensen uit hun omgeving en ongeveer 30% gebruikte eigen cd's, boeken of curssussen op internet om de taal te leren (Brücker, Rother & Schupp, 2016b).

Het aanbod in taalondersteuning voor vluchtelingen is de afgelopen jaren sterk in Duitsland sterk toegenomen. Zo is de inburgeringscursus van de *Bundesamt für Migration und Flüchtlinge* verplicht geworden in 2016 en is er aanvullend aanbod gerealiseerd, zoals speciale cursussen voor analfabeten en de ESF-BAMF cursussen waarbij er een focus ligt op werkgerelateerde taalvaardigheden. Hierdoor zal het percentage dat deelneemt aan taaltrainingen waarschijnlijk inmiddels hoger liggen dan de surveygegevens laten zien. Dit komt ook omdat bij de IAB-BAMF-SOEP survey een aantal respondenten nog in de asielprocedure zit (zie Box 1). Voor hen bestaat de kans dat zij door een wettelijke restrictie nog niet mogen deelnemen aan een taalcursus (Brucker et al., 2016a).

3.1.3 Slagen voor taalcursussen

Uit de IAB-BAMF-SOEP survey uit 2016 blijkt dat 44% van de respondenten die hebben deelgenomen aan een taalcursus deze hebben voltooid. De rest was nog bezig met de cursus. Dit onderzoek laat ook zien dat vluchtelingen die vooraf al kennis hadden in het Latijnse alfabet de cursus vaker hebben afgerond (49%), dan mensen die analfabeet zijn (39%). Dit onderzoek geeft hierbij wel de kanttekening dat dit ook te maken kan hebben met het feit dat de extra geletterdheidsstraining ervoor zorgt dat de cursus langer duurt en personen die analfabeet waren op het moment van de survey daarom een grotere kans hadden om nog bezig te zijn (Scheible, 2018). Bij deze cijfers moet echter ook rekening gehouden worden met het feit dat een deel van de respondenten nog in afwachting is van een verblijfsvergunning en deelname aan een integratietraject daarom nog niet verplicht is (Scheible, 2018).

Uit cijfers van de *Bundesamt für Migration und Flüchtlinge* blijkt dat in 2018 slechts 52,4 % van de deelnemers in een keer voor het taalexamen slaagde. Dit percentage lag voorgaande jaren altijd tussen de 60 en 70%. De *Bundesamt für Migration und Flüchtlinge* verklaarde de afname door een veranderende samenstelling van migranten, waardoor een groter aandeel geen kennis heeft van het Latijnse alfabet, en daardoor een grotere afstand heeft tot de taal. Onderzoek (Wienberg, Grotlüschen & Dutz, 2019) stelt dat het verlaagde slagingspercentage ook te maken heeft met de manier waarop er op deze veranderde samenstelling is gereageerd. Zo werd het door de verhoogde toestroom van vluchtelingen in 2015 mogelijk voor taaldocenten om zonder certificaat les te geven. Hoewel er geen empirisch bewijs is dat dit de kwaliteit van de cursussen heeft aangetast, wordt er niet verwacht dat dit het ten goede is gekomen aan het slagingspercentage onder deelnemers (Wienberg, Grotlüschen & Dutz, 2019). Het onderzoek verklaart het verlaagde slagingspercentage ook door onvoldoende functionerende alfabetiseringstrajecten. Het laat zien dat 54% van de personen die de alfabetiseringscursus volgt uiteindelijk A2 of B1 niveau bereikt, en daarmee kan doorstromen naar een reguliere cursus waarmee zij uiteindelijk examen kunnen doen op B1 niveau. De overige 46% heeft na het alfabetiseringsprogramma een taalniveau lager dan A2 en komt dan moeilijk mee in de reguliere cursus. De onderzoekers willen hiermee laten zien dat er voor deze groep vanaf een lager instapniveau toegang zou moeten zijn naar regulier taalonderwijs, om de doorstroom naar het uiteindelijke examen beter te laten verlopen (Wienberg, Grotlüschen & Dutz, 2019). Voor het inburgeringsonderdeel van de integratiecursus, genaamd *Life in Germany*, liggen de slagingspercentages de afgelopen jaren constant rond de 90% (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, 2019).

3.2 Onderwijs

3.2.1 Deelname schakelonderwijs

Het is in Duitsland afhankelijk van de deelstaat of schakelonderwijs wordt gefinancierd en het aantal scholen dat schakelonderwijs aanbiedt wisselt dan ook sterk per gebied (Steiner, 2020). Het aantal leerlingen in schakelklassen is, met name door de verhoogde toestroom van vluchtelingen naar Duitsland, de afgelopen vijf jaar toegenomen (Steiner,

2020). Onderzoek uit Berlijn laat bijvoorbeeld zien dat daar het aantal studenten in leergroepen voor nieuwkomers op basisscholen, middelbare scholen en in het beroepsonderwijs van ongeveer 1600 leerlingen in het schooljaar 2012/2013 is gestegen naar ongeveer 4900 leerlingen in het jaar 2015/2016 (Kemper, 2016).

3.2.2 *Deelname regulier onderwijs*

In Duitsland is het voor kinderen in de leeftijd tussen 6 en 16 jaar verplicht om naar school te gaan. In sommige staten geldt dit tot en met 18 jaar. Uit de IAB-BAMF-SOEP survey uit 2017 blijkt dat van de kinderen met een vluchtelingachtergrond in de leeftijd van 6 tot 17 dan ook 91% deelneemt aan primair of secundair onderwijs. De overige 9% wacht op een plaatsing of heeft om een andere reden vrijstelling van onderwijs (Brücker, Kosyakova & Vallizadeh, 2020).

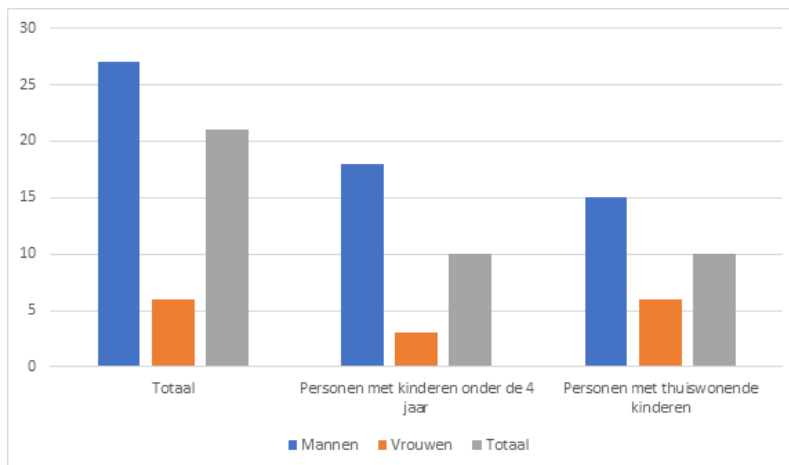
Van de respondenten boven de 18 jaar gaf in 2017 10% van vluchtelingen aan onderwijs te hebben gevolgd in Duitsland. Het gaat hierbij om zowel middelbaar als hoger onderwijs. Dit is een toename van 4% ten opzichte van 2016 (Brücker et al., 2019). Uit de IAB-BAMF-SOEP survey uit 2017 blijkt verder dat van de vluchtelingen in de leeftijdsgroep van 18 tot 35 jaar 16% deelneemt aan hoger onderwijs (Brücker et al., 2020). In totaal volgde in 2017 van de vluchtelingen boven de 18 jaar 1,2% hoger onderwijs (Brücker et al., 2019). De onderwijsambities van vluchtelingen zijn hoog. Van de volwassen vluchtelingen streeft 46% ernaar een algemeen eindexamen in het reguliere onderwijs te halen in Duitsland. Iets meer dan een derde van hen zou een academische graad willen halen. Wat opvalt is dat het pad dat vluchtelingen hierbij voor ogen hebben wisselend is. Er is bijvoorbeeld ook een groot deel van de respondenten dat aangeeft eerst te willen werken en pas later te willen gaan investeren in onderwijs (Brücker et al., 2016a).

3.3 **Arbeid en inkomen**

3.3.1 *Percentage betaald werk*

De IAB-BAMF-SOEP survey die is afgenomen in 2017 laat zien dat in totaal 21% van de vluchtelingen op dat moment betaald werk had (zie figuur 9). 27% van de mannen had een baan en onder vrouwen was dit 6%. Bij deze cijfers moet als kanttekening worden geplaatst dat deze respondenten over het algemeen nog maar relatief kort in Duitsland zijn. Zij arriveerden tussen 2013 en 2016. Ook zit een deel van de respondenten nog in de asielperiode, waardoor zij minder vaak zullen werken. Het totale aandeel statushouders dat werkt zal in werkelijkheid dus hoger liggen.

Dit onderzoek laat ook zien dat het hebben van jonge kinderen van invloed is op de het verschil in arbeidsparticipatie tussen mannen en vrouwen (figuur 9). Van de vrouwen met jonge kinderen werkt slechts 3%. Bij mannen is dit 18% (Brücker et al., 2019). De kloof wordt kleiner wanneer er ook wordt gekeken naar oudere thuiswonende kinderen.

Figuur 9. Arbeidsparticipatie van vluchtelingen tussen de 18 en 65 jaar in Duitsland, in procenten

Bron: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (2019). Zwischenbericht I zum Forschungsprojekt “Evaluation der Integrationskurse (Evlk)“ Erste Analysen und Erkenntnisse. Bundesamt für Migration und Flüchtlinge: Neurenberg, Duitsland, pagina 57.

3.3.2 Zoeken naar werk

De meeste vluchtelingen geven aan te willen werken. In de IAB-BAMF-SOEP cohort uit 2016 geeft 78% van de werkloze vluchtelingen aan dat ze in de toekomst ‘zeker’ betaald werk willen gaan doen, en nog eens 15% zegt ‘waarschijnlijk’ te willen gaan werken. Ook hier zijn er verschillen tussen mannen en vrouwen: 97% van de mannen en 85% van de vrouwen geeft aan ‘zeker’ of ‘waarschijnlijk’ te willen werken. De ambitie van vrouwen om te werken is hiermee relatief groot, in vergelijking met hun deelname aan de arbeidsmarkt bij aankomst in Duitsland (Brücker et al., 2016a). In veel gevallen blijkt een gebrek aan voldoende taalvaardigheid een barrière bij het toetreden tot de arbeidsmarkt (Brücker et al., 2016a).

Advies over arbeidsmarktintegratie wordt nog weinig gebruikt. Van de respondenten is 46% bekend met het advies en de mogelijkheden die het *Bundesagentur für Arbeit* (Nationale Arbeidskantoor) kan geven, maar slechts 26% hiervan heeft het aanbod ook gebruikt. Wel blijkt dat naarmate vluchtelingen langer in Duitsland verblijven, zij steeds bekender worden met deze hulp (Brücker et al., 2016a).

De eerste baan in Duitsland vindt 60% van de vluchtelingen zonder beroeps- of universitaire opleiding via persoonlijke contacten, zoals familieleden, vrienden of kennissen. Van de vluchtelingen met een beroepsopleiding of universitaire opleiding doet 42% dit op deze manier. Zij maken vaker gebruik van uitzendbureaus en arbeidskantoren (33%) en via kranten en internet (10%) (Brücker et al., 2016a).

3.4 Inkomen en armoede

3.4.1 Percentage dat leeft van een uitkering

Van de respondenten uit de IAB-BAMF-SOEP survey uit 2016 ontving 59% een algemene uitkering en 11% andere vorm van toeslagen (Brücker et al., 2020). De respondenten uit de survey zijn echter relatief kort in Duitsland en zitten

voor een deel nog in de asielperiode. Er wordt verwacht dat het aandeel statushouders met een uitkering in werkelijkheid wat lager ligt.

3.4.2 Tevredenheid met de financiële situatie

Het inkomen en de arbeidsparticipatie van vluchtelingen is gestegen sinds 2016, maar er blijft een achterstand merkbaar in vergelijking met het inkomen van de in Duitsland geboren bevolking. In 2018 bedroeg het gemiddelde bruto maandinkomen van fulltime werkende vluchtelingen 54% van het inkomen van fulltime werknemers die in Duitsland geboren zijn. Vluchtelingen zijn gemiddeld niet tevreden, maar ook niet ontevreden over hun inkomen; zij geven dit een gemiddeld een 5,3 op een 11-puntsschaal. Vluchtelingen zonder werk zijn het minst tevreden met hun inkomen (gemiddeld 5,08) en fulltime werkende vluchtelingen daarentegen het meest tevreden (gemiddeld 6,28) (De Paiva Lareiro et al., 2020).

3.5 Gezondheid

3.5.1 Ervaren gezondheid/klachten algemeen

Uit een vergelijking tussen respondenten uit de IAB-BAMF-SOEP cohort uit 2016 en een gezondheidsonderzoek onder mensen zonder migratieachtergrond (n = 20.000), blijkt dat vluchtelingen over het algemeen meer tevreden zijn met hun gezondheid dan mensen zonder migratieachtergrond. Vluchtelingen beoordelen hun gezondheidstoestand positiever en maken zich ook minder zorgen over hun gezondheid. Een belangrijke verklaring voor dit resultaat is de relatief lagere leeftijd van de vluchtelingenpopulatie in Duitsland ten opzichte van de algemene populatie. Als er voor leeftijd wordt gecontroleerd, zijn er namelijk geen significante verschillen tussen de gezondheid van vluchtelingen en mensen zonder migratieachtergrond. Wanneer er onderscheid wordt gemaakt in soorten klachten, blijken vluchtelingen vaker te lijden aan eenzaamheid en depressie dan mensen zonder migratieachtergrond (Brücker et al., 2016a).

3.5.2 Gebruik van zorg

In een surveyonderzoek van Biddle et al. (2019) worden zowel asielzoekers als statushouders (26%), die verblijven in een vluchtelingenaccommodatie ondervraagd. De respondenten (n=412) hebben allemaal tussen 2015 en 2016 asiel aangevraagd en verblijven in een accommodatie in de deelstaat Baden-Württemberg. De vragenlijst is afgenomen in 2018 en kent een responspercentage van 49,4%. Het onderzoek laat zien dat 52% van de respondenten aangeeft de afgelopen 12 maanden gebruik te hebben gemaakt van basiszorg. 37% heeft gebruik gemaakt van specialistische zorg. De resultaten van de survey laten zien dat 31% van de asielzoekers en statushouders aangeeft primaire zorg nodig te hebben gehad, maar dit niet heeft gekregen. Dit geldt voor 32% op het gebied van specialistische zorg. De huisarts wordt door 60% van de respondenten als voldoende bereikbaar beoordeeld. Slechts 29% ervaart specialistische zorg als voldoende bereikbaar.

3.5.3 Ervaren psychische gezondheid

De psychische gezondheid van statushouders wordt in het onderzoek van Borho et al. (2020) op twee meetmomenten in kaart gebracht. In dit onderzoek zijn de respondenten Syrische statushouders uit de stad Erlangen, die na 2014 in Duitsland zijn komen wonen. Zij staan allemaal geregistreerd bij het arbeidskantoor in Erlangen en ontvangen een

uitkering. De eerste meting is gedaan in 2017 en de tweede meting anderhalf jaar later, in 2019. In totaal zijn er 108 respondenten die in beide metingen hebben deelgenomen, op een totale populatie van 518 mogelijke respondenten.

Tijdens het eerste meetmoment rapporteert 26,9% van de statushouders uit de survey klinisch erkende depressieve symptomen en op het tweede meetmoment 30,6%. Voor algemene angststoornissen was dit 16,7% bij de eerste meeting en 15,7% bij de tweede meeting. De prevalentie van PTSS was bij de eerste meeting 13,9% en bij de tweede meeting 13,0%. Er lijkt hier een kleine afname te zijn, maar als hierbij ook mildere klachten worden meegenomen, blijft dit percentage gelijk. Klachten op het gebied van depressie lijken dus iets toe te nemen, naarmate de statushouders langere tijd in Duitsland verblijven. PTSS-klachten nemen iets af, maar verdwijnen niet. De symptomen worden slechts iets minder. Klachten op het gebied van angst lijken wel te verminderen.

Statushouders ervaren relatief veel klachten in vergelijking met prevalentiecijfers onder de totale populatie van Duitsland. Op beide meetmomenten waren ervaren discriminatie en traumatische ervaringen significante voorspellende factoren voor depressieve klachten (Borho et al., 2020).

In het 2017 cohort van de IAB-BAMF-SOEP survey geeft 41,2% van de ondervraagde respondenten aan last te hebben van milde, gematigde of zware psychische klachten (Walther et al., 2020a). Bij 10,9% werd vastgesteld dat er zware klachten zijn met een urgente noodzaak voor hulp. Het percentage psychische klachten was specifiek hoog onder vrouwen (53%), ten opzichte van mannen (37,2%). Ook vluchtelingen boven de 55 jaar oud hebben hogere prevalentiecijfers van klachten. Vluchtelingen afkomstig uit Afghanistan hebben relatief het meest last van psychische gezondheidsproblematiek (61,5%) en mensen afkomstig uit Eritrea rapporteren dit het minst vaak (24,8%) (Walther et al., 2020a).

Vluchtelingen met psychische klachten hebben ook minder vaak werk en een verminderde participatie in integratiecursussen (Walther et al., 2020a). Ook ervaren vluchtelingen die wachten op gezinshereniging meer psychische klachten (Walther, Fuchs, Schupp, & von Scheve, 2020b). Daarnaast zijn huisvestingsomstandigheden significant geassocieerd met psychische gezondheid. Particuliere huisvesting hangt samen met een verbeterde psychische gezondheid vergeleken met het verblijf in opvangcentra voor vluchtelingen (Walther et al., 2020b).

3.5.4 *Ontvangen psychische hulp*

In het longitudinale onderzoek van Borho en collega's uit 2020 waar zowel in 2017 als in 2019 de psychische gezondheid van statushouders is gemeten, gaf tijdens het eerste meetmoment 6,5% van de respondenten aan behandeld te zijn voor psychische klachten. Anderhalf jaar later is dit slechts één respondent meer (7,4%). De klachten waar behandeling voor nodig is die worden genoemd zijn depressie, slapeloosheid, slechte concentratie en rusteloosheid (Borho et al., 2020).

3.6 **Sociale inclusie**

3.6.1 *Sociale contacten*

De IAB-BAMF-SOEP-survey cohort uit 2016 besteedt ook aandacht aan de contacten die vluchtelingen hebben met Duitsers. Gemiddeld hebben de vluchtelingen uit deze survey sinds hun verhuizing drie nieuwe contacten met Duitsers en vijf nieuwe contacten met mensen uit hun land van herkomst gelegd, buiten kennissen en familie waar zij al contact mee hadden voor hun vlucht. In totaal heeft 60% van de vluchtelingen minstens één keer per week contact met Duitsers

en 67% minstens één keer per week met mensen uit hun land van herkomst. Zowel het aantal nieuwe contacten als de intensiteit van het contact met Duitsers neemt toe wanneer vluchtelingen een hoger opleidingsniveau hebben. Ook hebben vluchtelingen met een eigen woning meer contact met Duitsers dan degenen die in een gemeenschappelijke accommodatie wonen. In deze steekproef zit echter een groot deel van de respondenten nog in de asielperiode. Naar verwachting zal het aantal contacten meer worden, wanneer mensen zeker weten dat zij mogen blijven in Duitsland (Brücker et al., 2016a).

3.6.2 *Identificatie*

Hoewel in de steekproef van de IAB-BAMF-SOEP survey uit 2018 nog niet alle respondenten een verblijfsstatus hadden, gaf al een groot deel aan zich verbonden te voelen met Duitsland. In 2017 gaf 79% van de vluchtelingen aan zich 'sterk' of 'zeer sterk' verbonden te voelen met Duitsland. In 2018 gaf 28% aan zich 'niet' of 'nauwelijks' nog verbonden te voelen met hun land van herkomst (De Paiva Lareiro et al., 2020).

3.6.3 *Ervaren discriminatie*

Onder de respondenten uit de IAB-BAMF-SOEP survey uit 2016 geeft 10% aan te maken te hebben met discriminatie en 36% geeft aan hier soms last van te hebben. Dit percentage (in totaal 46%) geeft aan dat vluchtelingen vaker discriminatie lijken te ervaren dan de totale migrantenpopulatie in Duitsland (32% in 2015) (Brücker et al., 2016a). Opleidingsniveau lijkt een zeer gering effect te hebben op de ervaren discriminatie. In vluchtelingencentra is het aandeel vluchtelingen dat veelvuldig met discriminatie te maken heeft gehad 12% hoger dan onder degenen die een eigen woning hebben. Vluchtelingen die een verblijfsstatus hebben ontvangen voelen zich minder vaak gediscrimineerd (Brücker et al., 2016a). Onderzoek uit 2018 laat zien dat 74% van de vluchtelingen zich 'sterk' of 'zeer sterk' welkom voelt in Duitsland. Echter, 6% geeft aan zich 'niet' of 'nauwelijks' welkom te voelen (De Paiva Lareiro et al., 2020).

4. De leefsituatie en positie van statushouders in Oostenrijk

4.1 *Taal en inburgering*

Met de ingang van de Integratiewet in juni 2017 werd deelname aan Oostenrijkse taal- en inburgeringslessen verplicht voor statushouders. De inburgeringslessen over de Oostenrijkse samenleving en waarden zijn gericht op de groep statushouders boven de 15 jaar. Het Integratiefonds (ÖIF) maakt in 2018 een eerste balans op sinds de invoering van het verplichte integratiejaar: in 2017 namen zo'n 22.000 mensen deel aan waarde- en oriëntatie-cursussen, in 2018 ging het om 19,354 deelnemers (The Expert Council for Refugees, 2019). Syriërs (7,776, 40,2%), Afghanen (5,372, 27,8%) en Irakezen (1,556, 8,1%) zijn hierin de grootste groepen. Opvallend is dat het aandeel vrouwen dat deelneemt is toegenomen: in 2018 was het aandeel vrouwen in de waarde-cursussen ongeveer 45%. Voor de wet van kracht werd, was dit aandeel 22%.

4.2 Onderwijs

4.2.1 *Deelname aan schakelonderwijs*

Het is voor alle kinderen, waaronder ook kinderen van statushouders, verplicht om naar school te gaan tot de leeftijd van 15 jaar (IOM, 2019). Kinderen van statushouders kunnen tot twee jaar worden bestempeld als leerlingen met een *außerordentlicher Status* (uitzonderlijke status). Tijdens deze periode wordt een leerling alleen becijferd voor de vakken waar een leerling goed in is (Refugees Wien, 2020). Ook hebben ze recht op een taalondersteuning van elf uur per week (BMB, 2017). De basis voor de planning van de lessen is het reguliere Duitse curriculum en de bepalingen voor Duits als tweede taal voor het betreffende schooltype. In 2018 startten 9,761 kinderen uit het meest recente cohort statushouders als uitzonderlijke leerlingen. Van deze groep konden 1524 kinderen (16%) doorstromen naar het regulier onderwijs na een halfjaar en stroomde de rest van de kinderen door binnen de maximale periode van twee jaar (Parlementarische Materien, 2019).

4.2.2 *Deelname aan regulier onderwijs*

Een studie naar de stand van zaken rond vluchtelingkinderen in het onderwijs liet zien dat in 2017 in totaal 18,468 vluchtelingkinderen in het Oostenrijkse onderwijssysteem (basis- en middelbaar onderwijs) 'circuleerden' (BMB, 2017). De cijfers zijn gebaseerd op de informatie van de provinciale schoolbesturen en het gemeentelijk schoolbestuur van Wenen. Het aantal leerlingen waarvan of hun ouders in Oostenrijk asiel hebben aangevraagd en die sinds het begin van het schooljaar 2015/16 nieuw zijn toegelaten tot een Oostenrijkse school werd ook opgevraagd.

Naast de deelname aan regulier onderwijs, kunnen leerlingen ook aanvullende taallessen volgen (The Expert Council for Refugees, 2019). In het schooljaar van 2017/2018 namen 40,550 leerlingen deel aan taallessen in heel Oostenrijk. 74,5% van de leerlingen nam deel aan beginnersniveau leergroepen, 25,5% nam deel aan een taalcursus.

Het onderwijs begint in Oostenrijk met de kleuterschool. Kinderen met een migratie-achtergrond onder de twee jaar gaan iets vaker naar crèches of andere kinderopvangvoorzieningen dan Oostenrijkse kinderen, maar voor kinderen tussen de drie en vier jaar is deze verhouding omgekeerd (BMI, 2018). De verschillen zijn echter klein. Terwijl in 2016 25% van de Oostenrijkse eenjarige kinderen met een migratie-achtergrond buitenshuis werd opgevangen, bedroeg het aandeel voor Oostenrijkse kinderen 23%. Het verschil in de zorg voor driejarigen was iets groter: 82% van de kinderen met een migratie-achtergrond en 86% van de Oostenrijkse kinderen maakte daar gebruik van. Er was nauwelijks verschil in het verplichte jaar van de kleuterschool (vijfjarigen) en er was ook geen verschil tussen schoolgaande kinderen in naschoolse opvang en dergelijke.

4.2.3 *Uitval uit onderwijs*

Een studie van het IOM (2019) laat zien dat de onderwijsuitval onder vluchtelingkinderen een grote uitdaging is (zowel voor kinderen van andere EU-lidstaten als van buiten de EU). Door verschillende redenen, zoals armoede en taalbarrières, zijn kinderen met een vluchtelingachtergrond oververtegenwoordigd in de statistieken. Zo was in 2016 de onderwijsuitval onder deze doelgroep rond de 20%, tegenover een landelijk gemiddelde van 5% (Eurostat. 2016).

4.3 Arbeid en inkomen

De arbeidsmarkt is in Oostenrijk het meest onderzochte thema als het gaat om statushouders en integratie. Net zoals in andere Europese landen, doen statushouders met een vluchtelingenachtergrond het minder goed op de arbeidsmarkt dan andere groepen immigranten in de beginfase (Verwiebe et al., 2019; Fasani et al., 2018).

4.3.1 Percentage betaald werk/percentage werkeloos

De analyse van de ontwikkeling van de arbeidsmarktsituatie van statushouders in Oostenrijk vormt een centraal onderzoeksgebied van het integratiebeleid. De integratie-enquête die als onderdeel van het FIMAS-project (2017) wordt uitgevoerd onder statushouders biedt een sociodemografische basis voor de analyse van de integratieprocessen op de Oostenrijkse arbeidsmarkt. In de enquête worden bijna 1,200 statushouders ondervraagd in de periode van augustus 2016 tot mei 2017. De analyse laat zien dat er grote verschillen zijn in onderwijskwalificaties. Het aandeel analfabeten is het hoogste onder de statushouders met een Afghaanse achtergrond, net als het aandeel laaggeschoolden (twee derde). De Syriërs hebben het hoogste percentage 'mid-skilled' kwalificaties. In Oostenrijk zijn het vooral de statushouders met hoge kwalificaties die moeite hebben om een baan te vinden. De mismatch tussen kwalificaties en werkgelegenheid is dan ook groot: meer dan driekwart van de respondenten is werkzaam in een functie die niet of slechts gedeeltelijk aansluit bij hun opleiding. Een studie van Ortlieb en Weiss (2018) liet vergelijkbare resultaten zien.

Oostenrijkse registerdata over arbeidsparticipatie laten zien dat van de 24017 statushouders die in 2015 hun verblijfsvergunning ontvingen (BMI, 2018), 9523 statushouders zich inschreven bij de Oostenrijkse publieke arbeidsdienst in de eerste helft van 2016 (IOM Austria, 2016). In december 2016 had 15% van deze groep een baan gevonden, was 44% van de statushouders werkloos, zocht 23% van de statushouders nog een baan via het trainingsaanbod van de dienst en viel 18% van de deelnemers inmiddels buiten de arbeidsmarkt (AMS, 2017).

Survey-onderzoek van Hosner en Palinkas (2020) gebaseerd op 973 interviews laat zien dat ongeveer een kwart van alle statushouders in de dienstensector werkzaam is (28%), gevolgd door academische beroepen (16%), technische beroepen (15%), ambachtelijke beroepen (14%) en ondersteunend personeel (14%).

Aangezien er geen vergelijkbare datasets bestaan voor eerdere cohorten statushouders, is het moeilijk te beoordelen of de levenspositie van statushouders vooruitgaat. Bovendien worden veel van de statushouders niet gedekt door de arbeidsmarktstatistieken, omdat deze cijfers nog niet beschikbaar zijn (The Expert Council for Refugees, 2019). In plaats daarvan wordt de arbeidsparticipatie van 'third country nationals' gemonitord. Zo liet de publieke arbeidsdienst zien dat de werkloosheid van third country nationals met een Afghaanse, Turkse en Irakese achtergrond 48,3% was en in 2018 nog 40,7% (tabel 8).

	2017	2018
Totaal	8,5	7,7
Oostenrijkse achtergrond	7,5	6,7
Afghanistan, Syrië, Irak	48,3	40,7

Tabel 8. Werkloosheid naar achtergrond in Oostenrijk, 2017 en 2018

Bron: Statistieken van de Publieke Arbeidsdienst (AMS)

Een studie van Jestl en collega's (2019) doet onderzoek op basis van de registerdata van het Oostenrijkse statistiekbureau over de periode van 2009 tot 2018. Ze zijn hierbij in het bijzonder geïnteresseerd in de groep vluchtelingen die na 2014 op de arbeidsmarkt instroomt. De dataset gaat over de arbeidsmarktpaden van de totale Oostenrijkse populatie, waaronder ook vluchtelingen en andere migranten. De studie combineert informatie uit verschillende registers, zoals het centrale veiligheidssysteem, het werkloosheidsregister en het centrale populatieregister. In totaal gaat de dataset over 87,719 niet-Europese vluchtelingen en 7,122 Europese vluchtelingen. De resultaten laten zien dat hoe langer een vluchteling een onderwijs- of trainingstraject volgt in Oostenrijk (gefinancierd door de publieke arbeidsdienst), hoe groter de kans is dat hij een baan vindt. Vluchtelingen doen het hier over het algemeen beter in regio's waar een hoog aandeel fabriekswerk of toerisme aanwezig is. Het onderzoek laat verder zien dat vluchtelingen er lang over doen om te integreren op de Oostenrijkse arbeidsmarkt. Vluchtelingen starten met een meer dan 80 procentpunt verschil op de arbeidsmarkt vergeleken met de populatie zonder migratieachtergrond. Dit komt omdat in het jaar van aankomst de toegang tot de arbeidsmarkt beperkt is voor asielzoekers. Vluchtelingen hebben op de arbeidsmarkt na vier jaar verblijf in Oostenrijk nog steeds een 50 procentpunt verschil vergeleken met de 'native' populatie. Na zeven jaar is dit verschil nog 30 procentpunt. Een zorg die het onderzoek uitdrukt is dat de kansen voor de vluchtelingen die een vervolgopleiding hebben gevolgd (in het land van herkomst) erg klein is in Oostenrijk. Dit komt waarschijnlijk door de hoge taaleisen bij high-skilled banen.

4.3.2 *Werkzaam als zelfstandige*

Een relatief groot deel niet-Europese vluchtelingen waagt een poging om zelf een eigen onderneming te starten. Vijf jaar na aankomst is het verschil tussen de Oostenrijkers zonder migratieachtergrond en de vluchtelingen veel kleiner geworden en nagenoeg verdwenen. Dit laat zien dat het zelfstandig ondernemen alleen in de eerste jaren na aankomst aantrekkelijk is (Jestl et al., 2019).

4.3.3 *Inkomen/armoede*

De studie van Ortlieb en Weiss (2018) laat zien dat statushouders een gemiddeld bruto-inkomen hebben van 1232,90 euro. Deze cijfers zijn gebaseerd op een dataset met een N van 1633. Het gemiddelde bruto-inkomen in Oostenrijk is circa 2360 euro. We schatten dus dat statushouders over ongeveer de helft minder inkomen beschikken.

4.4 **Gezondheid**

Er is weinig onderzoek gedaan naar de gezondheid van statushouders in Oostenrijk (UNHCR, 2013). Het onderzoek richt zich meestal op de brede groep 'immigranten' en is veel vaker descriptief dan analytisch, waarbij de link tussen gezondheid en andere indicatoren vaak niet wordt onderzocht. Gezondheid heeft echter een belangrijke rol bij het leren van een nieuwe taal of de mogelijkheid om door te stromen naar de arbeidsmarkt. Een studie in Oostenrijk (Hoyer, 2011) laat zien dat de PTSS die vluchtelingen vaak 'oplopen' door traumatische ervaringen, niet makkelijk kan worden verwerkt bij de afwezigheid van een ondersteunend sociaal netwerk. De studie laat zien dat gezondheid een centrale factor is voor de meeste andere domeinen van integratie.

Een studie van Leitner et al. (2019) richt zich op de geestelijke gezondheidstoestand van vluchtelingen die onlangs zijn aangekomen in Oostenrijk, afkomstig uit Syrië, Afghanistan, Irak en Iran. In de survey is de Kessler-index toegepast. Vanwege ethische overwegingen zijn er geen vragen opgenomen over mogelijk traumatische gebeurtenissen voor of

tijdens de migratie, omdat deze een klinische context vereisen. Op basis van onderzoeksgegevens van de 1635 personen liet het onderzoek zien dat een groot deel van de vluchtelingen (32%) symptomen vertoont die wijzen op gematigde of ernstige geestelijke gezondheidsproblemen. De beschrijvende resultaten laten een hogere prevalentie zien in de gevallen van jongere personen, vrouwen, vluchtelingen uit Iran en Syrië en de personen die in 2015 in Oostenrijk zijn aangekomen. In de multivariate analyse tonen echter alleen jonge vluchtelingen (15-34 jaar) een hoger risiconiveau, terwijl land van herkomst, geslacht en verblijfsduur in het gastland onbeduidend worden. Bij het onderzoek naar de effecten van stressoren op de geestelijke gezondheidssituatie werd een positief verband gevonden met ervaren discriminatie in Oostenrijk, fysieke pijn en de angst voor achtergelaten partners en kinderen. Aan de andere kant laten de resultaten een negatieve correlatie zien voor een aantal beschermende factoren die de veerkracht bevorderen, dat wil zeggen het beheersen van de Duitse taal, het werken (inclusief vrijwilligerswerk), het hebben van meer ondersteunende relaties en de tevredenheid met de woonsituatie.

4.4.1 *Ervaren gezondheid/gezondheidsbeperkingen*

Resultaten van een onderzoek naar het zorggebruik en het welzijn van statushouders laten zien dat de subjectieve gezondheid (self-rated health) van statushouders achterblijft ten opzichte van de gezondheid van de 'native' populatie (Kohlenberger et al., 2019). Respondenten uit de integratiesurvey rapporteerden minder vaak dat ze hun gezondheid als erg goed ervoeren (mannen: 45% onder vluchtelingen en 51% onder mensen zonder migratieachtergrond, vrouwen: 33% onder vluchtelingen en 49% onder mensen zonder migratieachtergrond). Dit geldt in het bijzonder voor vrouwelijke statushouders en statushouders met een Afghaanse achtergrond. De dataset is afkomstig uit de Refugee Health and Integration Survey (ReHIS), een cross-sectioneel surveyonderzoek uit 2018 onder 515 Syrische, Irakese en Afghaanse vluchtelingen. Het is opvallend dat het onderwijsniveau geen effect heeft op de subjectieve gezondheid van statushouders.

Hoewel respondenten uit de studie naar statushouders over het algemeen tevreden zijn over het Oostenrijkse gezondheidssysteem, rapporteren 2 van de 10 mannen en 4 van de 10 vrouwen dat ze onvoldoende worden bediend in hun zorgbehoeften (Kohlenberger et al., 2019). Vrouwen ervaren hierbij dus meer barrières, maar maken wel meer gebruik van de gezondheidszorg. De meest voorkomende barrières die worden genoemd zijn: lange wachttijden, taal, gebrek aan kennis over artsen en planningsconflicten.

4.4.2 *Gebruik van zorg*

Negen van de tien mannelijke statushouders en bijna alle vrouwen uit de survey (Kohlenberger et al., 2019) rapporteerden dat ze in het afgelopen jaar een zorgverlener hebben geconsulteerd (bijvoorbeeld een fysiotherapeut, specialist of therapeut). Dit is in lijn met het gemiddelde van de 'native' populatie. Gendersverschillen onder statushouders zijn hier in het bijzonder groot voor de consultatie van specialisten (50% vrouwen tegenover 33% mannen). Voor de totale groep statushouders betekent dit dat het gemiddelde gebruik van zorg door specialisten ligt op 35%.

Vrouwen maken ook meer gebruik van psychologen of psychiaters dan mannen (13% vrouwen tegenover 5% mannen). Vrouwelijke statushouders maken gemiddeld zelfs meer gebruik van de psychische hulp dan 'native' Oostenrijkse vrouwen.

4.5 Sociale inclusie

Er wordt in Oostenrijk weinig aandacht gegeven aan actief burgerschap onder vluchtelingen. Er is ook weinig literatuur over de sociale integratie van statushouders in Oostenrijk beschikbaar. Maatschappelijke betrokkenheid kan plaatsvinden door deelname aan lokale organisaties of vrijwilligerswerk.

In een recente studie onder scholieren bleek dat ruim de helft van de schoolgaande kinderen met een asielstatus sociaal, verbaal of fysiek pestgedrag rapporteert (Bešić et al., 2020). Een deel voelde zich verwaarloosd door hun klasgenoten, door bijvoorbeeld geen kans te krijgen om mee te spelen of uitgelachen te worden als ze de Duitse taal niet goed uitspraken. Dit sluit aan op de bevindingen van Glock en Böhmer (2018) die lieten zien dat ook leraren negatieve attitudes naar scholieren met een migratieachtergrond kunnen uiten. Die attitudes kunnen het gedrag van andere leerlingen weer beïnvloeden en leiden tot ongelijke kansen voor statushouders.

5. De leefsituatie en positie van statushouders in Zweden

5.1 Taal en inburgering

De Zweedse regering introduceerde in 2018 een onderwijs- en beroepsopleidingsverplichting voor pas aangekomen statushouders (EWOI, 2017). De verplichting op het gebied van onderwijs en beroepsopleiding houdt in dat alle nieuw aangekomen statushouders die vallen onder de introductiemaatregelen van de Zweedse openbare dienst voor arbeidsvoorziening en die geacht worden onderwijs en beroepsopleiding nodig te hebben om werk te vinden, de instructie kunnen krijgen om zich aan te melden voor deze activiteiten en hieraan mee te doen. Pas aangekomen statushouders die hun verplichtingen niet nakomen, ontvangen geen introductie-uitkering (een dagelijkse vergoeding die wordt uitbetaald aan statushouders om te voorzien in hun basisbehoeften aan voedsel, huisvesting, enzovoort).

Onderzoek door Hernes en collega's (2019) laat zien dat 94% statushouders van het cohort statushouders uit 2014 en 2015 deel hebben genomen aan een taaltrainingsprogramma. Uit onderzoek (Anastassiou, 2017) - waarin een survey onder 65 statushouders uit Zweden is gehouden en aanvullende focusgroepen met 40 statushouders - blijkt dat alle respondenten het erover eens waren dat de Zweedse taal een barrière vormt in hun dagelijks leven. Het is voor hen daardoor bijvoorbeeld moeilijk om nieuwe contacten te leggen. Bucken-Knapp, Fakhri & Spehar (2018) onderzochten de ervaringen van zestig Syrische statushouders in Zweden met de taalcursussen die zij krijgen aangeboden. Bijna de helft van de groep respondenten noemt dat het spreken van de Zweedse taal volgens hen de belangrijkste rol speelt in een vlotte integratie, gevolgd door het hebben van werk. Met name de hoger opgeleide statushouders in dit onderzoek zijn sceptisch over het nut van de hen aangeboden taaltrainingen. Met name de cursusinhoud en onderwijsmethodiek wordt in twijfel getrokken. Volgens hen sluiten de taaltrainingen onvoldoende aan bij het doel om hen toepasbaar onderwijs te bieden waarmee zij leren om te communiceren in gesproken en geschreven Zweeds. Hetgeen zij nu leren tijdens het taalonderwijs, vinden zij onvoldoende bruikbaar in het dagelijks leven in Zweden. De hoger opgeleiden noemen dat zij begrijpen dat taalcursussen als een instrument worden gezien naar een vlotte integratie. De respondenten benadrukten dat zij het noodzakelijk vinden om met de taaldocenten te reflecteren op hun huidige vaardigheden en de wens om vooruitgang te boeken in de taalverwerving. Daarvoor ervaren ze niet altijd de ruimte.

Voor de middelbaar en lager opgeleide statushouders geldt dat zij een meer thematische vorm van taalonderwijs krijgen. Uit onderzoek komt naar voren dat ook de middelbaar en lager opgeleide statushouders twijfels hebben bij de

doeltreffendheid van het taaltraject. Met name de inhoud en de wijze van lesgeven zouden niet passend zijn (Bucken-Knapp, Fakih & Spehar, 2018). In tegenstelling tot de respondenten met een hogere opleiding, noemen degenen met een middelbareschooldiploma of lager ook dat hun eigen opleidingsachtergrond het leren van Zweeds niet gemakkelijk maakt. Daarnaast gaven sommigen aan zich te oud te voelen om naar school te moeten gaan, en moeite te hebben zich in het schoolse systeem van klassikale lessen te voegen.

5.2 Onderwijs

5.2.1 Deelname aan regulier onderwijs

Uit het rapport van Hernes en collega's (2019) blijkt dat in 2014 en 2015 gemiddeld 22% van de statushouders in Zweden deelneemt aan het reguliere onderwijs. Deze data zijn gebaseerd op registerdata van alle statushouders die in een gemeente zijn gehuisvest in deze periode. Jongeren, ongehuwde statushouders en statushouders zonder jonge kinderen nemen in grotere mate deel aan het reguliere onderwijs, en dit aantal is veel hoger onder degenen met een universitaire opleiding.

Op 1 januari 2018 is in Zweden een zogenaamde *utbildningsplikt* (onderwijsverplichting) ingevoerd. Dit betekent dat het voor casusmedewerkers van de *Arbetsförmedlingen* (openbare dienst voor arbeidsvoorziening) mogelijk werd om statushouders in het introductieprogramma toe te wijzen aan het volwassenenonderwijs. Het idee is dat personen die aanvullend onderwijs nodig hebben om een baan te vinden, dit onderwijs moeten accepteren en hieraan moeten deelnemen. Als de persoon niet meedoet of afhaakt, kunnen er sancties zijn in de vorm van verminderde uitkeringen. Het doel van deze verplichting is om de deelname van laagopgeleide deelnemers aan het volwassenenonderwijs te vergroten. Deze verplichting speelt mogelijk een rol in de relatief hoge deelname van statushouders aan het regulier onderwijs in Zweden (22%).

Uit kwalitatief onderzoek onder zestig Syrische statushouders in Zweden blijkt dat met name hoger opgeleiden de validering van hun onderwijskwalificatie beschouwen als een belangrijke stap in een vlotte integratie op de arbeidsmarkt (Bucken-Knapp, Fakih & Spehar, 2018). In het onderzoek komt naar voren dat de Syrische statushouders vaak geconfronteerd worden met problemen rondom diplomawaardering. Ontbrekende documentatie, onderwijskwalificaties die niet worden erkend door de Zweedse overheid en het formele (langdurige) proces van diplomawaardering maakt dat veel hoger opgeleiden minder snel naar een baan passend bij hun diploma kunnen zoeken in hun vakgebied dan zij zouden willen. Ook worden zij regelmatig gedwongen om opnieuw aan het hoger onderwijs te beginnen om alsnog een onderwijskwalificatie te behalen om aan het werk te gaan. Dit is overeenkomstig eerder onderzoek, waaruit bleek dat Zweedse statushouders overgekwalificeerd zijn voor de baan die zij hebben (Dumont, et al., 2016). De reden hiervoor wordt toegeschreven aan de problemen met de diplomawaardering in Zweden.

5.3 Arbeid en inkomen

5.3.1 Percentage betaald werk

Uit registerdata van *Lönebildnings rapporter* (Arbeidsmarktrapporten) van het Zweedse *Konjunkturinstitutet* (Economisch Instituut) blijkt dat de arbeidsparticipatie geleidelijk is gestegen voor statushouders die sinds 2011 zijn aangekomen. Na een verblijfsperiode van twee jaar had in 2011 ongeveer 15% van de statushouders een baan, terwijl

de arbeidsparticipatie na een verblijf van twee jaar in 2016 ruim 30% was. Dat geeft aan dat de arbeidsparticipatie in 2016 sneller verliep dan in 2011. In deze periode is de economische situatie in Zweden verbeterd en lijkt de economische situatie op het tijdstip van aankomst belangrijk voor de integratie ook op langere termijn.

Uit registerdata van Statistics Sweden (2020) blijkt een soortgelijk beeld. In tabel 9 Tabel 9. Percentage werkende statushouders naar opleidingsniveau per jaar, vanaf jaar van vestiging. Bron: Statistics Sweden 2020 is de netto-arbeidsparticipatie van statushouders in Zweden weergegeven naar opleidingsniveau. De tabel maakt onderscheid tussen statushouders met basisonderwijs, middelbaar onderwijs en hoger onderwijs. Voor statushouders met basisonderwijs geldt dat ongeveer 40% betaald werk heeft 5 jaar na vestiging in Zweden. Hun netto-arbeidsparticipatie is lager dan voor statushouders met middelbaar onderwijs (ruim 56%) en hoger onderwijs (bijna 58%). Een ander opvallend verschijnsel in de tabel is dat het aandeel statushouders dat in het eerste jaar na vestiging participeert over de jaren is gestegen. Ging het in 2014 nog om gemiddeld 5% van de statushouders die in het jaar van vestiging direct aan het werk gingen, in 2018 is dit percentage gestegen naar ongeveer 9%. Deze ontwikkeling is niet te zien bij statushouders met basisonderwijs.

Basisonderwijs		2014	2015	2016	2017	2018
	Aankomst jaar 2014	4,4	13,7	24,9	33,9	40,7
	Aankomst jaar 2015		3,5	13,0	26,7	40,7
	Aankomst jaar 2016			4,3	17,3	33,9
	Aankomst jaar 2017				5,6	18,7
	Aankomst jaar 2018					4,1
Middelbaar onderwijs						
	Aankomst jaar 2014	5,7	17,0	34,2	47,7	56,6
	Aankomst jaar 2015		4,5	17,4	36,5	53,1
	Aankomst jaar 2016			5,3	20,8	42,1
	Aankomst jaar 2017				8,3	24,8
	Aankomst jaar 2018					8,6
Hoger onderwijs						
	Aankomst jaar 2014	4,5	17,0	38,1	51,3	57,8
	Aankomst jaar 2015		4,1	18,6	38,4	54,2
	Aankomst jaar 2016			5,4	21,4	42,2
	Aankomst jaar 2017				7,8	23,9
	Aankomst jaar 2018					9,0

Tabel 9. Percentage werkende statushouders naar opleidingsniveau per jaar, vanaf jaar van vestiging. Bron: Statistics Sweden 2020

Verder blijkt uit de registerdata van het *Lönebildnings rapporter* (Arbeidsmarktrapporten) van het Zweedse *Konjunkturinstitutet* (Economisch Instituut) dat statushouders in de leeftijd van 20 - 64 jaar, die tussen 1997 en 2016 in Zweden asiel hebben gekregen, dat in 2018 de arbeidsparticipatie van vrouwelijke en mannelijke statushouders in 2018 bijna gelijk was in Zweden, waarbij 66,9% van de vrouwelijke statushouders en 68,7% van de mannelijke statushouders betaald werk had. Het aandeel werkende mannelijke statushouders was in 2018 zelfs iets hoger dan de algemene gemiddelde arbeidsparticipatie in Zweden (68,3%). Bovendien was het aandeel werkende statushouders hoger dan het totale werkzame aandeel van de in het buitenland geboren bevolking (Statista, 2018). Het gaat hier dus ook om statushouders die al meer dan twintig jaar in Zweden verblijven.

Uit dezelfde registerdata blijkt dat sinds 2000 het aandeel statushouders met betaald werk is gestegen. Voor de mannelijke statushouders geldt dat er een stijging is doorgemaakt van 64,9% in 2014 tot 68,7% in 2018. Het aandeel

vrouwelijke statushouders dat betaald werk heeft is zelfs nog sterker gestegen van 58,0% in 2014 naar 66,9% in 2018. Het verschil tussen de arbeidsmarktparticipatie tussen mannen en vrouwen wordt over de afgelopen jaren heen steeds kleiner in Zweden.

5.3.2 *Werkzaam als zelfstandige*

In Zweden is het percentage Zweedse mannen dat als zelfstandige werkt 4,8%, maar het stijgt tot 7,7% van de in Iran geboren en 11,4% van de in Syrië geboren mannen (OECD, 2018). Volgens de statistieken die zijn verzameld voor een steekproef, biedt 38% van de steden in Zweden subsidies en ondersteuning voor migrantenondernemerschap. De meeste steden in de steekproef zijn kleine stedelijke gebieden en die beschikken mogelijk niet over de capaciteit om specifieke programma's voor ondernemerschap door statushouders op te zetten.

5.3.3 *Overig: arbeidsmarktprogramma's overheid*

Sinds 2018 is er in Zweden een intensief introductieprogramma - het zogenaamde engagement-programma - gestart dat statushouders naar werk moet begeleiden. Het aandeel nieuwkomers dat na twee jaar in het vestigingsprogramma werkt of studeert, is in 2018 sterk gestegen. Bijna 90% van de statushouders heeft deelgenomen aan een soort 'arbeidsmarktprogramma' (arbetsmarknadspolitiskt-programma). Dit brede programma omvat 'voorbereidend onderwijs' (förberedande och orienterande utbildning - FUB), het meest gebruikte programma voor pas aangekomen statushouders. Arbeidsmarktprogramma's bevatten ook aandacht voor de werkpraktijk en arbeidsmarkttrainingen, maar slechts een kleiner deel van de statushouders neemt hieraan deel binnen het integratieprogramma. De stijging komt vooral doordat gemeenten en regio's extra voorzieningen kunnen inzetten om statushouders naar werk of studie te begeleiden. Statistieken tonen aan dat 45% van de ongeveer 38.000 statushouders die het programma in 2018 verlieten, 90 dagen na het voltooien van het programma studeerde of werkte. Dit is een stijging van 36% ten opzichte van 2017. Dat zijn 17.100 personen. Van hen had 4.700 werk (27%). De meeste statushouders zijn uitgestroomd richting studie. In totaal stroomde 12% uit naar werk vanuit dit programma. De resultaten verschillen sterk tussen de gemeenten: tussen 19% en 84% (Sveriges Kommuner och Regioner, 2019).

Uit een enquête onder alle gemeenten blijkt dat veel gemeenten een goed functionerende samenwerking hebben opgebouwd met de Arbetsförmedlingen (openbare dienst voor arbeidsvoorziening) rond extra voorzieningen en vrijwel alle gemeenten geven aan dat het gevolgen zou hebben voor de arbeidsmarktkansen van statushouders en andere werkzoekenden als het introductieprogramma zou verdwijnen.

5.4 **Inkomen/armoede**

5.4.1 *Tevredenheid financiële situatie*

Uit onderzoek (Okenwa-Emegwa, et al., 2019) onder 1.215 statushouders die tussen 2011 en 2013 zijn gevestigd in Zweden blijkt dat de meerderheid van de statushouders die aan het onderzoek hebben deelgenomen, hoge arbeidsmarkt-, sociale en economische verwachtingen heeft voor de toekomst. Een mogelijke verklaring die in dit onderzoek wordt genoemd is dat de vestiging in Zweden wordt gezien als positief en hoopgevend vanwege de veilige situatie in het land, vergeleken met de moeilijkheden die statushouders in het land van herkomst hebben gekend.

Onder degenen die lage sociale en economische verwachtingen hebben, nemen verwachtingen verder af met een toenemend aantal jaren in Zweden. Oudere statushouders lijken op alle drie de terreinen (arbeidsmarkt-, sociale en economische verwachtingen voor de toekomst) een lage verwachting te hebben. De gelijktijdige aanwezigheid van depressie en weinig sociale steun lijken het hebben van lage toekomstverwachtingen te versterken.

5.5 Gezondheid

5.5.1 *Gebruik van zorg*

Uit onderzoek van Mangrio et. al. (2018) blijkt dat meer dan 70% van de nieuw aangekomen statushouders in het graafschap Scania (regio rondom de stad Malmö) medische zorg nodig had in de 3 maanden dat de survey werd afgenomen. In deze studie onder 681 nieuwkomers in de leeftijd van 18 tot 80 jaar is een survey uitgevoerd met aanvullend 15 interviews met families. Hoewel het merendeel van de onderzoekspopulatie (67,7%) wist dat zij toegang hadden tot gezondheidszorg, heeft slechts 48,8% van de populatie dit daadwerkelijk gedaan. Diegenen die geen hulp zochten, hadden hiervoor diverse redenen, zoals het niet kunnen betalen van de zorgkosten, de lange wachttijden in de zorg en een ervaren taalbarrière.

5.5.2 *(ervaren) Psychische gezondheid*

Mensen die oorlog en conflicten ontvluchten zijn vaak getuige geweest van schokkende gebeurtenissen die kunnen leiden tot langdurige psychische problemen en een slechte gezondheid. De Röda Korsets Högskola (Universiteit van het Rode Kruis) heeft onderzoek gedaan naar psychische aandoeningen onder statushouders uit Syrië en asielzoekers uit Eritrea, Syrië en Somalië om de prevalentie in te schatten en om de ervaringen met traumatische gebeurtenissen, post-migrerende stress en zwakke sociale steun onder deze groep in kaart te brengen (Tinghông, et al, 2016). De onderzoeksdata werd verzameld door twee enquêtes onder twee aanvullende onderzoekspopulaties. De eerste studiepoulatie bestond uit 1215 statushouders uit Syrië met een permanente verblijfsvergunning die tussen 2011 en 2013 door de gemeente werden ontvangen. De tweede studiepoulatie bestond uit 173 asielzoekers uit Syrië, Eritrea en Somalië die in een asielverblijf in West-Zweden woonden.

De resultaten van het onderzoek laten onder meer zien dat psychische aandoeningen in Zweden in 2016 zeer wijdverspreid zijn onder statushouders uit Syrië en onder asielzoekers uit Eritrea, Somalië en Syrië. Van de statushouders uit Syrië heeft een op de drie nieuwkomers een depressie of angstprobleem en nog eens 30% van de Syrische nieuwkomers noemt symptomen die consistent zijn met posttraumatische stressstoornis (PTSS). Het onderzoek geeft ook aan dat psychische aandoeningen in de vorm van depressie, angst, PTSS en een laag welzijnsniveau significant vaker voorkomen bij asielzoekers dan bij statushouders, vooral onder asielzoekers uit Eritrea en Somalië. De uitkomsten uit dit onderzoek zijn overeenkomstig met recent onderzoek (Leiler, et. al, 2019) onder 510 asielzoekers en statushouders. Uit dit onderzoek blijkt dat bijna 60% van de respondenten last had van klinische symptomen van depressie, angststoornis of een verhoogd risico op het ontwikkelen van een posttraumatische stressstoornis (PTSS).

Uit recent vergelijkend onderzoek tussen 694 statushouders in Zweden (n = 316) en Turkije (n = 378) blijkt dat statushouders uit Syrië en Irak die in Zweden verblijven een grotere kans hebben om posttraumatische stress te ontwikkelen als reactie op de traumatische oorlogservaringen (Hall & Kahn, 2020). 95% van de respondenten in dit

onderzoek gaf aan een of meerdere traumatische ervaringen te hebben meegemaakt, zoals bombardementen, de dood van een naaste door oorlogsgeweld of gedwongen evacuatie. Dat statushouders in Zweden een grotere neiging hebben tot het ontwikkelen van posttraumatische stress valt volgens de onderzoekers te verklaren doordat de Zweedse samenleving minder sterk gesegregeerd is. De onderlinge verbondenheid met de eigen groep is in deze samenleving minder sterk, waardoor de traumatische ervaringen naar binnen slaan en zich uiten in posttraumatische stress.

5.6 Sociale inclusie

5.6.1 *Sociale contacten met herkomstgroep en dominante groep land van aankomst*

Anastassiou (2018) onderzocht in 2017 en 2018 de inclusie van statushouders in Oostenrijk, Cyprus, Italië, Turkije en Zweden. In Zweden zijn twee focusgroepen (met 20 personen) en vijf interviews gehouden met statushouders uit Afghanistan, Iran, Irak, Syrië, Armenië, Koerdistan, Nigeria, Libanon en Bangladesh. Het is niet duidelijk wanneer deze statushouders zich in Zweden hebben gevestigd. Uit dit onderzoek blijkt dat het begrijpen van de wijze van samenleving in Zweden (meer individualistisch) een uitdaging vormt voor statushouders in Zweden. Er wordt een gebrek ervaren aan mogelijkheden voor natuurlijke ontmoetingen en interacties met de lokale bevolking. Dit geeft statushouders een gevoel van isolatie, vooral bij de vrouwen speelt dit een rol. In het onderzoek komt naar voren dat statushouders behoefte hebben aan oprechte vriendschappen met autochtone Zweden die hen in het integratieproces kunnen ondersteunen. Statushouders willen hun plek in de samenleving vinden. Dit kan volgens hen zelf niet worden bereikt als zij geïsoleerd blijven en weinig mogelijkheden hebben om met de lokale bevolking in contact te komen.

5.6.2 *Thuis voelen, sense of belonging*

In 2018 is een uitgebreide survey onder ruim 6.500 statushouders uit 54 gemeenten in Zweden uitgezet gefocust op in welke mate respondenten zich verbonden voelen met Zweden (Puranen, 2019). De analyses die in dit rapport worden gepresenteerd, laten zien dat de meeste van de respondenten zich thuis voelen in Zweden (57%), zich thuis voelen in de gemeente waar ze wonen (55%) en graag willen blijven in de gemeente waar ze momenteel wonen (59%). Om verbondenheid met Zweden en het land van herkomst te meten werd aan de respondenten gevraagd om op een schaal van 1 tot en met 10 hun verwantschap aan te geven, waarbij 1 hun thuisland en 10 Zweden vertegenwoordigde. De gemiddelde score hierop was een 7,3, waarmee wordt uitgedrukt dat de verbondenheid met Zweden groter wordt gevoeld dan met het thuisland. Hierbij merken we wel op dat het voor respondenten in deze constructie niet goed mogelijk was om verbondenheid met beide landen goed weer te geven. De meeste respondenten zijn er trots op Zweeds te zijn (72%), terwijl ze ook trots zijn dat ze uit hun thuisland komen (77%). Ze merken over het algemeen dat hun leven is verbeterd sinds ze in Zweden wonen, vergeleken met hun situatie in hun land van herkomst. Deze verbeteringen hebben met name betrekking op economische omstandigheden, huisvesting, toegang tot gezondheidszorg, sport en deelname aan vrijwilligersorganisaties. Ze melden ook dat ze betere kansen hebben om onderwijs te volgen in Zweden en dat ze meer vrijheid van meningsuiting hebben dan in hun thuisland. Daarnaast ervaren ze meer vrijheid om hun eigen beslissingen te nemen en hun stem te laten horen (door te stemmen, anderen te beïnvloeden en hun mening te uiten).

Uit de resultaten van de regressieanalyses blijkt dat laagopgeleide respondenten zich in Zweden meer thuis voelen dan hoger opgeleiden. Bovendien voelen oudere respondenten zich meer thuis dan jongere, en voelen mannen zich meer thuis dan vrouwen. Een voorlopige interpretatie van deze patronen is dat migranten van de eerste generatie hun huidige

levenssituatie vergelijken met de omstandigheden in hun land van herkomst. Degenen die een laag opleidingsniveau hebben of ouder zijn, hebben over het algemeen een verbetering ervaren bij hun verhuizing naar Zweden. De verantwoordelijkheid van de mannelijke migranten voor het onderhoud van hun gezin wordt grotendeels gedragen door het welzijnssysteem. Voor vrouwen zijn de veranderingen over het algemeen minder groot; zij blijven in hoge mate verantwoordelijk voor hun huishoudens en kinderen. Ook het feit dat de vrouwelijke respondenten vaak kinderen hebben en hiervoor moeten zorgen, kan het voor hen moeilijker maken om te werken.

5.6.3 *Identificatie (met herkomstgroep en met dominante groep)*

In Denemarken, Noorwegen en Zweden is een landen vergelijkend onderzoek verricht door Erdal en collega's (2019). In dit onderzoek hebben 127 eerste generatie Irakese statushouders en 111 eerste generatie Somalische statushouders meegewerkt aan de survey. De bevindingen van de tweede generatie statushouders zijn in deze literatuurstudie niet meegenomen. De respondenten zijn tussen de 20 en 37 jaar oud en het is niet bekend wanneer zij zich in Zweden hebben gevestigd. Het is voor de hand liggend dat een deel van deze respondenten zich voor 2014 in Zweden heeft gevestigd. In de onderzoekspopulatie zijn eveneens migranten uit Polen, Turkije en Vietnam opgenomen. De bevindingen voor deze groepen zijn buiten beschouwing gelaten.

In het onderzoek van Erdal en collega's (2019) onder immigranten en statushouders in Denemarken, Noorwegen en Zweden komt naar voren dat de eerste generatie statushouders uit Somalië (8,5 op een 10-puntsschaal) en Irak (7,5) het belangrijk vinden om zich te identificeren met de Zweedse identiteit, meer nog dan de autochtone bevolking van Zweden zelf (5,8). Opvallend genoeg voelen Somalische statushouders zich minder sterk verbonden met Zweden (tussen 6,5 en 7,5) dan de Irakese statushouders (tussen de 6,8 en 7,8), terwijl zij het dus wel belangrijker vinden om zich te identificeren met de Zweedse identiteit. De Somalische statushouders voelen zich overigens nog wel het sterkst verbonden met het land van herkomst (tussen 6,5 en 7,5). Voor wat betreft de binding met de herkomstgroep geldt ook dat de Somalische statushouders hier waarde aan hechten (tussen 7,7 en 8,7). Voor Irakese en Pakistaanse statushouders ligt dit lager (tussen 6,0 en 7,0).

Veel vrouwen ervaren een cultuurschok als gevolg van een levensstijl in Zweden die afwijkt van de levensstijl in het land van herkomst (Anastassiou, 2018). De verwachting om in de samenleving te integreren zonder tijd te hebben om de grote culturele verschillen te verwerken, passende huisvesting, het hebben van een baan, zonder familie in Zweden te hebben, worden door de vrouwen zelf als grootste uitdagingen beschouwd. Ook de Zweedse taal vormt een uitdaging, maar hiervoor geldt dat dit met de tijd gemakkelijker wordt ervaren. Ook zorgen om de integratie van de kinderen en het in evenwicht brengen van de cultuur van herkomst met de Zweedse cultuur vormt voor deze vrouwen een uitdaging.

5.6.4 *Ervaren discriminatie*

Uit de voorgenoemde studie van Erdal en collega's (2019) blijken statushouders in Zweden meer discriminatie te ervaren dan dat de autochtone bevolking zich gediscrimineerd voelt. In het onderzoek onder 238 statushouders van Iraakse of Somalische afkomst in Zweden komt naar voren dat ongeveer 37% van de Irakese en 49% van de Somalische statushouders zich vaak tot heel vaak gediscrimineerd voelt in Zweden. Daarnaast ervaren 12% van de Irakezen en 8% van de Somaliërs discriminatie door de politie, 13% van de Irakezen en 14% van de Somaliërs ervaart discriminatie op de werkvloer en 29% van de Irakezen en 28% van de Somaliërs ervaart discriminatie door een vreemde in de openbare ruimte.

6. De positie van statushouders in vier Europese landen vergeleken

In het voorgaande hebben we de positie en leefsituatie van statushouders in vier Europese landen beschreven. We sluiten dit onderdeel af met een beknopte vergelijking over de landen. Die vergelijking maken we met grote voorzichtigheid, zoals we ook in de inleiding al aangaven. In veel gevallen beschikken we niet over data die over landen vergelijkbaar is. Het betreft vaak data gemeten in verschillende tijdsperiodes, en bij verschillende doelgroepen. Daarnaast is niet altijd duidelijk wat er precies is gemeten. Om deze redenen houden we de vergelijking beknopt en moet deze met de nodige voorzichtigheid gelezen worden. Wanneer cijfers afkomstig zijn uit internationaal vergelijkende studies presenteren we deze naast elkaar in tabellen. Cijfers uit andere landen en andere bronnen beschrijven we alleen in de tekst om niet de indruk te wekken dat deze cijfers een-op-een vergelijkbaar zijn.

6.1 Taal en inburgering

6.1.1 *Verplichting aan programma's gaat samen met hogere deelnamecijfers*

In de vier landen is er inmiddels sprake van verplichte deelname aan een inburgeringsprogramma, waarvan taallessen een belangrijk onderdeel vormen. Het ingangsjaar van die verplichting verschilt tussen de landen. Denemarken kent al langer verplichte deelname, Duitsland voerde deelnameverplichting in 2016 in, Oostenrijk in 2017 en Zweden in 2018. Verplichting leidt tot hoge deelnamecijfers. In Denemarken en Zweden liggen deelnamecijfers boven de 90% (respectievelijk 93% en 94%). Deze cijfers zijn afkomstig uit een internationaal vergelijkende studie, die zich baseert op registerdata uit 2016 van mensen die zich vanaf 2013 of later vestigden in deze landen (Hernest et al., 2019). De Duitse cijfers, afkomstig uit een survey-onderzoek (IAB-BAMF-SOEP-survey, derde cohort 2018), lijken in vergelijking tot de Deense en Zweedse deelname cijfers relatief achter te blijven (85% deelname, De Paiva Lareiro et al. 2020). Dat kan echter komen doordat in de survey, waar de gegevens uit afkomstig zijn, ook asielzoekers vertegenwoordigd zijn die nog geen status hebben en voor wie deelname nog niet mogelijk (laat staan verplicht) is.

	Denemarken (registerdata, 2016, statushouders gevestigd vanaf 2013 of later)	Zweden (registerdata, 2016, statushouders gevestigd vanaf 2013 of later)
Deelname taallessen	93%	94%

Tabel 10. Deelname van statushouders aan taalonderwijs in Denemarken, Duitsland, Oostenrijk en Zweden, in percentages

Bron Hernes et al, 2019.

6.1.2 *Deelname van vrouwen blijft in de meeste landen achter bij deelname van mannen*

In Duitsland nemen mannen vaker deel aan de verplichte taallessen dan vrouwen: van de vrouwen neemt 77% deel en van de mannen 88% (De Paiva Lareiro et al. 2020). Dit betreft schattingen gebaseerd op de IAB-BAMF-SOEP-survey, derde cohort 2018. Uit een Duitse studie komt naar voren dat een belangrijke beperkende factor voor vrouwen kinderopvang is. Met name de deelname van vrouwen met kleine kinderen (onder de 4 jaar) was erg laag (Brücker et al., 2020). In Oostenrijk weten we dat van degenen die taallessen volgen een groter deel uit mannen bestaat (55%) dan

uit vrouwen. In Denemarken valt op dat er juist nauwelijks verschillen zijn in deelname tussen mannen en vrouwen: van de vrouwelijke statushouders nam 92% deel aan taallessen, van de mannen 94%³ (Hernes et al., 2019). Sinds 2016 moeten taalscholen in Denemarken ook lessen buiten kantooruren aanbieden, zodat migranten werk en cursussen kunnen combineren (Europese Commissie, 2020a). Wellicht dat dit ook een oplossing biedt voor ouders met kinderen om opvang van kinderen en deelname aan taallessen te kunnen combineren, zodat ook meer vrouwen kunnen deelnemen.

6.2 Onderwijs

Tussen de landen vinden we grote verschillen in deelname aan regulier onderwijs. Statushouders kunnen in het regulier onderwijs een erkend diploma behalen, dat hun toegang en aansluiting op de arbeidsmarkt in het land van aankomst kan verbeteren. De waardering van diploma's uit het land van herkomst is vaak een ingewikkeld en langdurig proces. Het volgen van regulier onderwijs is meestal niet verplicht in het kader van integratieprogramma's. In Zweden kunnen statushouders vanuit het introductieprogramma echter wel verplicht worden doorverwezen naar volwassenonderwijs. Mogelijk verklaart dat ook de hoge onderwijsdeelname in Zweden: 22% van de statushouders die vanaf 2013 in Zweden gevestigd zijn hebben deelgenomen aan het regulier onderwijs (Hernest et al. 2019)⁴. Een andere mogelijke verklaring is dat in Zweden het regulier onderwijs sowieso goed toegankelijk is (zie deelonderzoek B). In Duitsland volgde 10% van de vluchtelingen regulier onderwijs (Brücker et al 2019). Deze schatting is echter gebaseerd op survey-onderzoek, waar de Zweedse cijfers afkomstig zijn uit registerdata⁵. Daarnaast omvat de Duitse survey ook asielzoekers, die geen regulier onderwijs mogen volgen.

Met name de lage deelname van statushouders aan regulier onderwijs in Denemarken valt op: van de statushouders die zich vanaf 2013 of later in Denemarken vestigden volgde in 2016 1% regulier onderwijs (Hernes et al, 2019)⁶. Als we ook de statushouders betrekken die zich eerder vestigden (vanaf 2008) dan volgde in 2016 2,1% regulier onderwijs. Ook dan betreft het dus een zeer laag aandeel. Mogelijk wordt deelname aan regulier onderwijs door statushouders als riskante strategie gezien er in Denemarken zoveel nadruk in het beleid is gelegd op financiële zelfredzaamheid.

	Denemarken (registerdata, 2016, statushouders gevestigd vanaf 2013 of later)	Denemarken (registerdata, 2016, statushouders gevestigd vanaf 2008 -2016)	Zweden (registerdata, 2016, statushouders gevestigd vanaf 2013 of later)
Deelname regulier onderwijs	1%	2,1%	22%

Tabel 10. Deelname van statushouders aan regulier onderwijs, naar land, in percentages

Bron: Hernes et al, 2019.

³ Registerdata, 2016, statushouders gevestigd vanaf 2013 of later.

⁴ Registerdata, 2016, statushouders gevestigd vanaf 2013 of later.

⁵ IAB-BAMF-SOEP survey, tweede cohort 2017.

⁶ Registerdata, 2016, statushouders gevestigd vanaf 2013 of later.

6.3 Arbeidsmarktpositie

De cijfers over arbeidsdeelname van statushouders laten zich lastig vergelijken tussen de landen. De cijfers verschillen naar jaar van meting en doelpopulatie. In Oostenrijk zien we een lage arbeidsparticipatie van statushouders: 15% heeft betaald werk (AMS 2017)⁷. Dit lage percentage kan (ook) te maken hebben met de korte tijdsduur waarin die statushouders in Oostenrijk waren (1 jaar). Het is bekend dat de arbeidsparticipatie stijgt naarmate men langer in het land van aankomst woont.

In Duitsland wordt een iets hogere arbeidsparticipatie gerapporteerd op basis van survey-onderzoek (Brücker et al 2019): 21% van de respondenten heeft betaald werk⁸. In deze survey zijn ook mensen bevraagd die nog in de asielprocedure zaten en daarnaast gaat het om respondenten die nog relatief kort in Duitsland verblijven.

In Denemarken zien we een relatief hoge arbeidsparticipatie: registerdata voor opeenvolgende jaren rapporteert een arbeidsparticipatie van boven de 40%: van de statushouders die zich vanaf 2015 vestigden in Denemarken had in 2018 45% betaald werk (Europese Commissie 2019b), in 2019 47% (Deens Kennis Centrum voor Integratie) en in 2020 44% (Deens Kennis Centrum voor Integratie). Het beleid rondom arbeidsparticipatie is in Denemarken sterk gericht op arbeidsdeelname.

Ook in Zweden is de gerichtheid op arbeidsdeelname in het beleid sterk. De arbeidsparticipatie onder statushouders die vanaf 2014 in Zweden aankwamen lag in 2016 op 30% (Lönebildnings rapporter). Registerdata die een uitsplitsing naar aankomstjaar en opleidingsniveau maakt, laat zien dat van de statushouders met alleen basisonderwijs die zich in 2014 vestigden in Zweden 40,7% betaald werk heeft in 2018. Van de middelbaar opgeleide statushouders uit datzelfde vestigingsjaar betreft het 56,6% en van de hoger opgeleiden 57,8%. Opvallend is ook dat het aandeel statushouders dat direct in hun eerste jaar van vestiging betaald werk heeft is toegenomen in de loop der jaren.

In veel landen wordt genoemd dat de arbeidsdeelname van mannen hoger ligt dan die van vrouwen. In Zweden wordt het verschil tussen de arbeidsmarktparticipatie tussen mannen en vrouwen over de jaren heen steeds kleiner. In Denemarken lijkt er recentelijk juist sprake van een toename van het verschil.

6.4 Gezondheid

Een goede psychische gezondheid is van belang voor succesvolle integratie en participatie. De ervaringen van vluchtelingen voor en tijdens de vlucht, maar ook na aankomst (bijvoorbeeld een lange periode in onzekerheid tijdens de asielperiode), kunnen leiden tot een hoger risico op psychische klachten (stress, slaapproblemen) of psychische stoornissen (angststoornissen, depressie en PTSS). In verschillende landen zijn er cijfers beschikbaar over de mate waarin statushouders klachten hebben die een indicatie vormen van deze stoornissen. In Denemarken en Zweden worden relatief hoge percentages gemeld van het aandeel statushouders met PTSS. In Denemarken schat het Danish Refugee Council dat 30-45% van de statushouders klachten heeft die duiden op PTSS (Danish Refugee Council 2019b). Waar deze schatting op is gebaseerd is echter onduidelijk. In Zweden geeft een survey onder Syriërs die zich tussen 2011 en 2013 in een Zweedse gemeente vestigden aan dat 30% van hen klachten heeft die een indicatie vormen van PTSS en nog eens een derde heeft last van angstklachten of depressieve klachten (Tinghöl et al. 2016).

⁷ Op basis van registerdata: 2016, statushouders gevestigd in 2015 en ingeschreven bij Oostenrijkse publieke arbeidsdienst.

⁸ IAB-BAMF-SOEP survey, tweede cohort 2017.

In Duitsland valt het lage aandeel PTSS op (13%). Ook hier gaat het om een meting onder Syriërs (Borho et al. 2020). De meting is in 2019 gedaan onder een groep respondenten die zich na 2014 in Duitsland vestigden. Het is niet duidelijk of dit verschil veroorzaakt is door een andere manier van meten, of dat er sprake is van een daadwerkelijk verschil. Het aandeel respondenten dat last heeft van klachten die op depressie wijzen dat in deze Duitse studie wordt gerapporteerd (30,6%) ligt wel dicht bij de cijfers die daarover in de Zweedse studie werden gerapporteerd (33%).

6.4.1 Zorggebruik

Voor verschillende landen kunnen we een vergelijking maken van het zorggebruik. In verschillende studies wordt het aandeel statushouders dat gebruik maakt van basiszorg en van specialistische zorg gerapporteerd. In welke mate vergelijkbaar is wat hieronder wordt verstaan is niet duidelijk. We verwachten dat wat onder specialistische zorg valt wellicht meer vergelijkbaar is over de landen.

In Duitsland heeft 37% van de vluchtelingen die in 2015/2016 asiel aanvragen in 2018 gebruik gemaakt van specialistische zorg en 52% van basiszorg (Biddle et al. 2019). In Oostenrijk rapporteerde in een survey onder 500 Syrische, Afghaanse en Irakese vluchtelingen 35% dat zij gebruik hebben gemaakt van specialistische zorg (Kohlenberger et al, 2019). De mate waarin statushouders gebruik maken van specialistische zorg lijkt daarmee vergelijkbaar tussen Duitsland en Oostenrijk. Voor Denemarken zijn geen cijfers over zorggebruik gevonden en voor Zweden is alleen een studie gevonden die rapporteert over zorggebruik in het algemeen, waarbij geen onderscheid wordt gemaakt naar basiszorg en specialistische zorg. In een survey onder nieuwkomers tussen de 18 en 80 jaar had 48,8% gebruik gemaakt van zorgvoorzieningen (Mangrio et al. 2018).

6.5 Sociale inclusie

Als indicatoren voor sociale inclusie worden in de vier landen verschillende zaken gemeten. We beperken ons in de vergelijking tot verbondenheid met het aankomstland en ervaren discriminatie, omdat we daar voor verschillende landen informatie over hebben. De verbondenheid van statushouders met het land waar ze momenteel wonen en asiel hebben gekregen is hoog. Van de statushouders (en asielzoekers) in een Duitse survey⁹ voelt bijna 8 op de 10 personen zich sterk of zeer sterk verbonden met Duitsland (De Paiva Lareiro et al. 2020). In Denemarken en Zweden is de verbondenheid ook hoog (in Zweden gemiddeld een 7,3 (Puranen, 2019) en in Denemarken gemiddeld een 8,5 (Erdal et al., 2019)).

De hoge verbondenheid steekt schril af tegen de mate waarin statushouders in Duitsland discriminatie ervaren¹⁰. Bijna de helft van hen heeft discriminatie ervaren (Brücker et al. 2016a). Ook in Zweden vinden we hoge percentages ervaren discriminatie, maar wordt ook duidelijk dat de percentages verschillen naar herkomstgroepen. Van de Somalische statushouders heeft een groter aandeel discriminatie ervaren (49%) dan van de Irakese statushouders (37%). In deze Zweedse studie wordt een vergelijking met Denemarken gemaakt. Opvallend is dat in Denemarken het aandeel ervaren discriminatie in vergelijking met de Duitsland en Zweden relatief laag ligt. Van de Irakese statushouders heeft 20% discriminatie ervaren en van de Somalische statushouders 25%. Bij deze studie gaat het om cijfers op basis van een survey die werd gehouden in 2018 onder respondenten met verschillende etnische achtergronden (waaronder dus Iraakse en Somalisch) van 20-37 jaar. In deze studie is niet aangegeven vanaf wanneer de respondenten zich in de landen van aankomst hebben gevestigd. Ze beschrijven in hun onderzoek alleen de statistieken, maar geven geen verdere duiding hieraan voor deze specifieke groepen.

⁹ IAB-BAMF-SOEP-survey, derde cohort 2018.

¹⁰ IAB-BAMF-SOEP survey, tweede cohort 2017.

Bijlage 1: Methodologische verantwoording

A priori protocol

Om antwoord te geven op de centrale onderzoeksvraag in dit deelonderzoek zijn we uitgegaan van een a priori zoekprotocol. Hieronder beschrijven we eerst dit protocol. Hierna zullen we aangeven waar we in de praktijk aanpassingen hebben gedaan. De onderzoeksvraag luidde: Wat is de positie en leefsituatie van statushouders in andere Europese landen?

We hebben de positie en leefsituatie bekeken voor 6 thema's: 1) arbeid, 2) Onderwijs, 3) Inkomen/armoede, 4) Gezondheid; 5) Taal en 6) Sociale en civiele inclusie in vier landen: Duitsland, Denemarken, Oostenrijk en Zweden.

Deze thema's hebben we geoperationaliseerd in de volgende concrete vragen:

- a. Onderwijs:
  - a. In welke mate nemen statushouders deel aan schakelonderwijs (onderwijs dat gericht is om daarna in te stromen in regulier onderwijs - In Nederland heet dit internationale schakelklassen (ISK))
  - b. Deelname aan regulier onderwijs
  - c. Behalen diploma's en op welk niveau
  - d. Uitval uit onderwijs
- b. Taal en Inburgering:
  - a. Als er een verplicht traject is wat zijn dan uitkomsten (bijv. geslaagd, ontheffing, vrijstelling)
  - b. Gemiddelde tijdsduur dat men in traject zit / wat is status van cohorten statushouders uit verschillende jaren
  - c. Deelname aan maatschappelijke begeleiding (als dat wordt aangeboden)
  - d. Beheersing taal land van aankomst (objectief via toets of subjectief via moeite met taal o.i.d.)
  - e. Deelname aan taalcursussen
  - f. Slagen voor taalcursussen
- c. Gezondheid (psychisch en fysiek):
  - a. (Ervaren) gezondheid algemeen, ervaren gezondheidsbeperkingen
  - b. Gebruik van zorg
  - c. (ervaren) psychische gezondheid
  - d. Ervaren eenzaamheid
  - e. Ontvangen psychische hulp
- d. Werk en werkloosheid:
  - a. Percentage betaald werk
  - b. Percentage werkloos (rekening houdend met hoe berekend wordt o.b.v. beroepsbevolking)
  - c. % dat zoekt naar werk
  - d. Vast/flex
  - e. Functieniveau
  - f. Werkzaam als zelfstandige
- e. Inkomen/armoede:
  - a. % dat leeft van uitkering
  - b. % in armoede (bijv. subjectief te weinig om rond te komen of meer objectief: inkomsten onder bepaalde grens)
  - c. Tevredenheid financiële situatie
- f. Sociale en civiele inclusie:
  - a. Sociale contacten met herkomstgroep en dominante groep land van aankomst
  - b. Transnationale contacten
  - c. Thuis voelen, sense of belonging
  - d. Identificatie (met herkomstgroep en met dominante groep)
  - e. Ervaren discriminatie

Zoekstrategie

Om antwoord te geven op bovenstaande vraag gebruiken we twee strategieën:

- a. We inventariseren relevante publicaties en cijfer- en bronmateriaal;
- b. We inventariseren wetenschappelijke publicaties.

Inventarisatie van relevante publicaties en cijfer- en bronmateriaal

We inventariseren relevante publicaties en cijfer- en bronmateriaal via:

- a. Via zoekmachines, zoals Web of Science;
- b. Via datahubs zoeken we naar wetenschappelijk onderzoek naar de indicatoren van de positie en leefsituatie van statushouders die zich vanaf 2014 hebben gevestigd in een van de geselecteerde landen. We bekijken o.a. studies waarin surveys zijn ingezet om Zoals onder andere studies van het:
  - i. OECD <https://data.oecd.org/>
  - ii. EUROSTAT <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
  - iii. Knowledge Centre on Migration and Demography <https://ec.europa.eu/knowledge4policy/migration-demography/en>
  - iv. International Ethnic and Immigrant Minorities' Survey Data <https://ethmigsurveydatahub.eu/ethmig-survey-data-hub/>
- c. Via de landelijke instituten die statistieken verzamelen in de geselecteerde landen en eventueel via de landenexperts;
- d. Snowballing: in de gevonden studies en cijfer- en bronmateriaal kan verwezen worden naar andere bronnen.

We verwachten dat de combinatie van de vestigingsdatum (vanaf 2014) en populatie (statushouders) niet veel studies zal opleveren. Daarom stellen we voor ook proxies te gebruiken die de populatie benaderen. In plaats van de datum van vestiging stellen we voor om te kijken naar onderzoeken die betrekking hebben op specifieke groepen die vanaf 2014 een grote instroom in de geselecteerde landen kenden, zoals Syriërs en Eritreeërs. De verwachting is dat in combinatie met de criteria voor relevantie deze onderzoeken over de bedoelde populatie zullen gaan.

Inventarisatie van wetenschappelijke publicaties

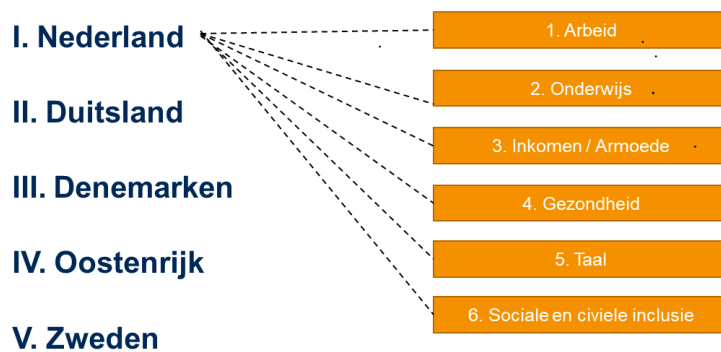
We inventariseren wetenschappelijke publicaties:

- a. Via de volgende typen studies: surveys onder vluchtelingen uit (een van) de gekozen landen, vergelijkende studies tussen landen (waarvan 1 land minimaal in ons design), kwantitatieve studies naar de leefsituatie van vluchtelingen;
- b. Via vooraf opgestelde zoekstrings (zie verderop) zoeken we in verschillende zoekmachines. We doen dat in twee fasen:
  - i. In de pilotfase (t/m week 36) vergelijken we de hits via de volgende zoekmachines: Web of Science, SCOPUS en Google Scholar (voor alle thema's). En eventueel voor onderwijs uitwijken naar ERIC/EBSCO en voor gezondheid eventueel PubMed;
  - i. Op basis van de resultaten die uit deze 7 zoekmachines komen, maken we een selectie om door te gaan met 2 à 3 zoekmachines waarmee wij alle zoekstrings gaan uitzetten;

- c. Snowballing: in studies over beleidsterreinen waar we weinig informatie over hebben kijken we naar de referenties of daar meer over te vinden is;
- d. Cited reference: van kwalitatief goede studies waar we weinig informatie over hebben kijken we naar in welke studies deze nog meer geciteerd worden.

Zoekstrings

In onderstaand figuur is weergegeven dat wij in dit deelonderzoek gebruik maken van 6 thema's. Op elk van deze thema's zullen wij zoeken op de belangrijkste thema's met betrekking tot de positie en leefsituatie van statushouders. De positie en leefsituatie van statushouders wordt door middel van deze 6 zoekstrings in vijf Europese landen ingezet. Het gaat om Nederland Duitsland, Denemarken, Oostenrijk en Zweden.

Figuur 10. 30 zoekstrings voor 5 landen in deelonderzoek C

We hanteren de volgende zoekstrings

(Netherlands*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (labour* OR employment* OR job* level* OR unemployment*)
(Netherlands*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (education* OR schooling* OR qualification* OR training*)
(Netherlands*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (income* salary* OR poverty* OR unemployment* OR deprivation*)
(Netherlands*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (health* OR care OR mental*)
(Netherlands*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (integration* AND language*) AND (reading* OR writing* OR "civic integration"* OR "language proficiency"*)
(Netherlands*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND ("social inclusion"* OR "civil inclusion"* OR "sense of belonging"* OR identification* OR "contacts with native population"*)
(Germany*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (labour* OR employment* OR job* level* OR unemployment*)
(Germany*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (education* OR schooling* OR qualification* OR training*)
(Germany*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (income* salary* OR poverty* OR unemployment* OR deprivation*)
(Germany*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (health* OR care OR mental*)

(Germany*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (integration* AND language*) AND (reading* OR writing* OR "civic integration"* OR "language proficiency"*)
(Germany*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND ("social inclusion"* OR "civil inclusion"* OR "sense of belonging"* OR identification* OR "contacts with native population"*)
(Denmark*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (labour* OR employment* OR job* level* OR unemployment*)
(Denmark*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (education* OR schooling* OR qualification* OR training*)
(Denmark*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (income* salary* OR poverty* OR unemployment* OR deprivation*)
(Denmark*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (health* OR care OR mental*)
(Denmark*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (integration* AND language*) AND (reading* OR writing* OR "civic integration"* OR "language proficiency"*)
(Denmark*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND ("social inclusion"* OR "civil inclusion"* OR "sense of belonging"* OR identification* OR "contacts with native population"*)
(Austria*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (labour* OR employment* OR job* level* OR unemployment*)
(Austria*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (education* OR schooling* OR qualification* OR training*)
(Austria*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (income* salary* OR poverty* OR unemployment* OR deprivation*)
(Austria*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (health* OR care OR mental*)
(Austria*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (integration* AND language*) AND (reading* OR writing* OR "civic integration"* OR "language proficiency"*)
(Austria*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND ("social inclusion"* OR "civil inclusion"* OR "sense of belonging"* OR identification* OR "contacts with native population"*)
(Sweden*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (labour* OR employment* OR job* level* OR unemployment*)
(Sweden*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (education* OR schooling* OR qualification* OR training*)
(Sweden*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (income* salary* OR poverty* OR unemployment* OR deprivation*)
(Sweden*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (health* OR care OR mental*)
(Sweden*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND (integration* AND language*) AND (reading* OR writing* OR "civic integration"* OR "language proficiency"*)
(Sweden*) AND (statusholder* OR permitholder* OR refugee* OR "asylum seeker"* OR newcomer* OR immigrant*) AND ("social inclusion"* OR "civil inclusion"* OR "sense of belonging"* OR identification* OR "contacts with native population"*)

Aanpassingen in het protocol.

Na een eerste inventarisatie van studies die betrekking hebben op de leefsituatie en positie van statushouders zijn een aantal aanpassingen gemaakt in het protocol:

Voor het screenen van de gevonden survey en registerdata werden de volgende criteria gebruikt:

- i. Surveys die data hebben verzameld bij mensen die voor 2014 kwamen (maar na 2012) en die gaan over ervaringen met het beleid van na 2014 worden meegenomen;
- ii. Surveys en registerdata die puntschattingen maken voor 2014 (werkloosheidscijfer in 2013) worden niet meegenomen;
- iii. Surveys en registerdata die puntschattingen maken voor na 2014 (bijvoorbeeld werkloosheidscijfers in 2015) van mensen die na 2013 worden meegenomen;
- iv. Kwalitatief materiaal wordt meegenomen als: het een vergelijkende studie betreft, en er sprake is van minimaal 30 interviews.

Er is een aanvullende zoekslag gedaan op thema's waar weinig data vanuit de screening naar voren kwam, maar waarvan wel verwacht werd dat er data beschikbaar zou moeten zijn. Dit waren met name de thema's arbeid, inkomen en gezondheid. Deze vervolgslag is in eerste instantie gedaan wanneer er via experts bekend was dat er op bepaalde websites van overheidsinstanties meer data beschikbaar was. In die gevallen zijn deze websites verder onderzocht. Ten tweede was snowballen via de artikelen die uit de screening kwamen een belangrijke methode om extra informatie te verzamelen. Ook zijn er nog enkele additionele zoekopdrachten in Google gedaan, wanneer er over een bepaald onderwerp onduidelijkheid was. Dit proces heeft uiteindelijk geleid tot een totaal van 23 surveys, waarvan de details worden beschreven in Bijlage 3.

Screening

Nadat alle zoekstrategieën zijn uitgezet, is de literatuur van de drie deelonderzoeken gescreend en geordend om deze vervolgens gericht te bestuderen. De literatuur is onder andere gescreend op basis van representativiteit van het onderzoek, scope van de studies en stukken, periode wanneer het onderzoek is uitgevoerd of het beleidsstuk is gepubliceerd, voor welke groepen de stukken van toepassing zijn en of de stukken overeenkomen met de geselecteerde onderwerpen.

Screening (Inclusie- en exclusiecriteria) van beleidsstukken

Allereerst zijn de gevonden documenten gescreend op de volgende criteria:

- a. Context: betrekking op Denemarken, Duitsland, Zweden en/of Oostenrijk;
- b. Periode: De studies zijn voor dit systematische literatuuronderzoek relevant wanneer zij betrekking hebben op statushouders die zich sinds 2014 in een van de vier landen hebben gevestigd;
- c. Taal: Nederlands of Engels. Waar mogelijk wordt registerdata bekeken in vertaling.

De resultaten zijn in eerste instantie gescreend op titel. Van de artikelen die overbleven is het abstract gelezen en op basis hiervan is een verdere selectie gemaakt. Deze selectie van artikelen is gedownload en indien relevant gebruikt voor het rapport. In Bijlage 2 wordt dit selectieproces zichtbaar gemaakt.

Bijlage 2: Overzicht selectieproces geraadpleegde artikelen

Duitsland	Hits	Selectie op titel	Selectie op abstract	Gebruikt in rapport
Arbeid	32	14	5	2
Onderwijs	35	6	3	1
Inkomen/armoede	7	1	0	0
Gezondheid	116	30	8	4
Taal	18	5	2	0
Civiele inclusie	30	7	0	0
Totaal:	238	63	18	7

Denemarken	Hits	Selectie op titel	Selectie op abstract	Gebruikt in rapport
Arbeid	1	0	0	0
Onderwijs	2	1	0	0
Inkomen/armoede	1	0	0	0
Gezondheid	17	4	2	0
Taal	2	1	1	0
Civiele inclusie	2	0	0	0
Totaal:	25	6	3	0

Domeinen	Hits	Selectie op titel	Selectie op abstract	Gebruikt in rapport
Oostenrijk				
Arbeid	6	4	1	1
Onderwijs	6	3	0	0
Inkomen/armoede	1	1	0	0
Gezondheid	11	2	1	1
Taal	4	1	1	0
Civiele inclusie	6	2	0	0
Totaal:	34	13	3	2

Zweden	Hits	Selectie op titel	Selectie op abstract	Gebruikt in rapport
Arbeid	20	8	4	2
Onderwijs	23	7	1	1
Inkomen/armoede	8	0	0	0
Gezondheid	68	15	4	0
Taal	7	3	1	1
Civiele inclusie	12	1	0	0
Totaal:	138	34	10	4

Bijlage 3: Overzicht geraadpleegde surveys

In het volgende overzicht hebben we de geraadpleegde surveys in een overzicht bij elkaar gezet, met daarbij enkele kwaliteitskenmerken.

Land	Referentie	N	Responspercentage	Geografische dekking	Specifieke groepen?
Denemarken	Erdal et al 2019	297 Irakese statushouders en 214 Somalische statushouders	29,09%		Irakezen, Somaliërs
Duitsland	Biddle et al. 2020	412	49,4%	Baden-Württemberg	Statushouders (26%) en asielzoekers in een accommodatie voor vluchtelingen
Duitsland	Borho et al. 2020	108	20,8%	Erlangen	Statushouders die een uitkering ontvangen en daarom geregistreerd zijn bij het arbeidskantoor.
Duitsland	Brücker et al. 2019	5544		Duitsland	Statushouders, personen in afwachting van asiel en een klein deel van wie de aanvraag is afgewezen maar uitplaatsing is opgeschort. (percentages onbekend).
Duitsland	Brücker et al. 2016a & 2016b	2349		Duitsland	55% is in afwachting van een status, 36% statushouders en 9% van wie de aanvraag is afgewezen maar uitplaatsing is opgeschort.
Duitsland	Brücker et al. 2020	2897		Duitsland	Statushouders, personen in afwachting van asiel en een klein deel van wie de aanvraag is afgewezen maar uitplaatsing is

					opgeschort. (percentages onbekend).
Duitsland	De Paiva Lareiro 2020	4321		Duitsland	Statushouders, personen in afwachting van asiel en een klein deel van wie de aanvraag is afgewezen maar uitplaatsing is opgeschort. (percentages onbekend).
Duitsland	Scheible 2018	4393		Duitsland	Statushouders, personen in afwachting van asiel en een klein deel van wie de aanvraag is afgewezen maar uitplaatsing is opgeschort. (percentages onbekend).
Duitsland	Walther et al. 2020a	2639		Duitsland	Statushouders, personen in afwachting van asiel en een klein deel van wie de aanvraag is afgewezen maar uitplaatsing is opgeschort. (percentages onbekend).
Duitsland	Walther et al. 2020b	4325		Duitsland	Statushouders, personen in afwachting van asiel en een klein deel van wie de aanvraag is afgewezen maar uitplaatsing is opgeschort. (percentages onbekend).
Oostenrijk	Kohlbacher et al., 2017	898	Onbekend	Wenen, Neder- Oostenrijk, Opper- Oostenrijk, Burgenland	Afghanen, Irakezen, Syriërs
Oostenrijk	Hosner & Palinkas, 2020	973	11%	Wenen, Opper- Oostenrijk, Salzburg en Tirol	Afghanen, Irakezen, Syriërs
Oostenrijk	Ortlieb & Weiss, 2018	1633	66,8%	Oostenrijk	Afghanen, Syriërs

Oostenrijk	Leitner et al., 2019	1635	92,8%	Wenen, Salzburg, Graz, Linz, Innsbruck	Afghanen, Irakezen, Iraniërs, Syriërs
Oostenrijk	Kohlenberger et al., 2019 (ReHIS survey)	515	Onbekend	Oostenrijk	Afghanen, Irakezen, Syriërs
Zweden	Okenwat et al. 2019	1.215	30,4 %	Zweden	Syriërs
Zweden	Mangrio et al.	681	39,5 %	Scania	Arabisch of Dari sprekende statushouders
Zweden	Tinghöl et al 2016	1215	30,4 %	Zweden	Syriërs
Zweden	Leiler et al 2019	143	38,6 %	Jämtland-Härjedalen	
Zweden	Hall & Kahn 2020	694	89,3 %	Zweden (n = 316)	Soennitische Arabieren
Zweden	Puranen 2019	6.516	93,1 %	54 gemeenten	
Zweden	Erdal et al 2019	238	13,6 %	Zweden	Irakezen, Somaliërs

Bijlage 4: Toelichting gebruikte studies en geraadpleegde literatuur Denemarken

In dit stuk wordt meermaals verwezen naar de studie van Erdal en collega's (2019) *Citizenship, Participation and Belonging in Scandinavia: Results from a survey among young adults of diverse origins in Norway, Sweden and Denmark*. Deze studie is gebaseerd op een grootschalige survey onder minderheden in Noorwegen, Zweden en Denemarken. Voor dit onderzoek zijn 7.500 respondenten van 20 tot 37 jaar geïnterviewd (Erdal et al., 2019). In Zweden was de response rate 13,55% en in Denemarken was dit 29,09%. In de Deense survey hebben 297 eerste generatie Irakese statushouders en 214 eerste generatie Somalische statushouders meegewerkt aan de survey. In de Zweedse survey hebben 127 eerste generatie Irakese statushouders en 111 eerste generatie Somalische statushouders meegewerkt aan de survey. De bevindingen van de tweede generatie statushouders zijn in deze literatuurstudie niet meegenomen. In 2018 werd het onderzoek uitgevoerd in Denemarken, Noorwegen en Zweden door de nationale bureaus voor de statistiek: Danmarks Statistik in Denemarken (DST), Statistisk sentralbyrå in Noorwegen (SSB) en Statistiska centralbyrå in Zweden (SCB).

Wij hebben in het onderzoek van Erdal et al. (2019) uitsluitend naar de positie gekeken van Irakese en Somalische statushouders omdat zij het meest recent naar Denemarken zijn gekomen als vluchteling. Opvallend in de studie is dat er geen methodische toelichting is gegeven of deze respondenten voor of na 2014 naar Denemarken zijn gekomen. Als we kijken naar de asielaanvragen van 2011-2016 zien we dat grootste aantal Irakezen vanaf 2015 naar Denemarken is gekomen. In 2015 waren dit 1537 aanvragen (van de totaal 21316 aanvragen) en in 2016 waren dit 452 aanvragen (van de 5717 aanvragen). In 2013 was er een piek in de instroom van Somaliërs, die hierna afnam. In 2013 was dit aantal 965 (van de 7557 totaal aanvragen), in 2014 683 en de jaren hierna lag dit rond de 255 aanvragen (in 2015 en 2016 lag het totaalaanvragen op 21316 en 5717) (Ministerie van Immigratie- en Integratiezaken, 2017, p. 9). De bevindingen van de andere groepen immigranten (uit Pakistan, Turkije, Vietnam en Polen) en het verschil tussen eerste en tweede generatie statushouders is buiten beschouwing gelaten. Opvallend in de studie is dat er geen methodische toelichting is gegeven of deze respondenten voor of na 2014 naar Denemarken zijn gekomen. Hierdoor is het onbekend hoe groot het percentage van deze groepen valt onder het cohort statushouders dat na 2014 naar Denemarken is gekomen.

Dit verslag refereert meerdere keren aan bevindingen van het Danmarks Videnscenter for Integration (het Deense Kenniscentrum voor Integratie). Dit Kenniscentrum baseert de analyses op data komt het Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering (Deense Agentschap voor Arbeidsmarkt en Werving) (STAR). In de analyses gaat het uitsluitend over statushouders die in 2015 asiel hebben gekregen in Denemarken. Mocht dit niet zo zijn, is dit ook aangegeven. Zo hebben de cijfers voor deelname aan onderwijs onder statushouders in 2016, zowel betrekking op statushouders die eerder zijn aangekomen en nog steeds Deens onderwijs krijgen. Ook zijn in de data gezinsmigranten meegenomen. Per bevinding van het kenniscentrum wordt aangeduid in hoeverre cijfers compleet waren bij het maken van de analyses. Zo waren over de periode van 2015-2020 niet voor alle statushouders cijfers beschikbaar over de werkgelegenheid. Dit komt onder andere doordat statushouders binnen deze periode Denemarken weer hebben verlaten of doordat enkel statushouders in de leeftijd van 18-66 jaar zijn meegenomen. Zodra statushouders ouder worden, worden zij niet meer meegenomen. Ook is de werkgelegenheid onder kinderen van statushouders niet meegenomen.

De studie *Nordic integration and settlement policies for refugees A comparative analysis of labour market integration outcomes* van Hernes en collega's (2019) beschrijft het integratie- en vestigingsbeleid voor vluchtelingen in Denemarken, Noorwegen en Zweden. Dit is een vergelijkende analyse van de resultaten van de integratie van statushouders op de arbeidsmarkt. In deze studie worden de cohorten statushouders meegenomen die over een verblijfsvergunning beschikken en van 2008 tot 2016 in een gemeente zijn gevestigd. De gegevens van statushouders in Denemarken komen voort uit registratiegegevens over werkgelegenheid, opleiding en sociaal-demografische

kenmerken van Statistics Denmark. Deze zijn samengevoegd met gegevens over verblijfsvergunningen van de Deense immigratiedienst en het Deense Agentschap voor Arbeidsmarkt en Werving (STAR). In deze studie zijn zowel statushouders uit het cohort vóór 2014 als in het cohort van 2014-2016 meegenomen. In deze studie wordt echter geen toelichting gegeven welke respondenten voor 2014 naar Denemarken kwamen en welke vanaf 2014. Het 'jaar van vestiging' wordt gedefinieerd als het eerste jaar waarin een vluchteling wordt geregistreerd in het Civil Registration System (CPR).

Op het thema gezondheid was er geen cijfermateriaal beschikbaar over statushouders die sinds 2014 naar Denemarken zijn gekomen. Wel wordt in deze studie verwezen naar presentaties (in de periode van 2015-2020) van de Danisch Refugee Council die ingaan op de gezondheidssituatie van statushouders. Deze bronnen zijn aanvullend in de tekst opgenomen als grijze literatuur. Helaas verwijzen de presentaties minimaal op basis van welk cijfermateriaal conclusies worden getrokken.

Literatuurlijst Denemarken

Bredgard, T. & Thomsen, T.L. (2018). Integration of Refugees on the Danish Labor Market. *Nordic journal of working life studies*. Vol. 8. Number S4.

Danish Refugee Council (2016). Programme Diaspora Council Refugee Danish 13 "Kingdom United the and Switzerland, Sweden, Germany, France and Denmark" Verkregen op 13 oktober 2020 https://drc.ngo/media/4167496/drc-diaspora-programme_study_syrian-diaspora-groups-in-europe_web.pdf.

Danish Refugee Council (2018). Danish Refugee Council (2018). Diaspora, transnational networks and migration among Syrians and Iraqis - a review and analysis of available literature. Mixed Migration Centre.

Danish Refugee Council (2019a). Socialt arbejde med traumatiserede flygtninge Københavns Professionshøjskole, d. 8. februar 2019 Mads Ted Drud-Jensen Center for Udsatte Flygtninge, Dansk Flygtningehjælp. Verkregen op 13 oktober 2020. https://drc.ngo/media/kdsoqb0f/socialt-arbejde-med-traumatiserede-flygtninge_kbh-p_8-feb-2018.pdf.

Danish Refugee Council (2019b) presentative 29th October 2019 - Integration of refugees in Denmark and working with persons affected by trauma. Verkregen op 13 oktober 2020. https://drc.ngo/media/vg2lmmc5/integration-of-refugees-in-dk_and-working-with-trauma.pdf.

Danish Refugee Council (2020): DRC and integration of refugees in Denmark Policies and vulnerabilities. Mads Ted Drud-Jensen, Knowledge Center for Vulnerable Refugees. DRC Dansk Flygtningehjælp. Verkregen op 13 oktober 2020.

Danish Refugee Council Diaspora Programme and Maastricht University (2017). Syrian Diaspora Groups in Europe - Mapping their engagement in Denmark, France, Germany, Sweden, Switzerland and the United Kingdom.

Danmarks Videnscenter for Integration (2020a). Syriske flygtninge er bagud på beskæftigelse. Verkregen op 20 oktober 2020. <http://videnscenterforintegration.dk/index.php/2020/07/30/syriske-flygtninge-er-bagud-paa-beskaeftigelse/>

Danmarks Videnscenter for Integration (2020b). Fem år efter: 4 ud af 10 flygtninge i beskæftigelse. Verkregen op 20 oktober 2020. <http://videnscenterforintegration.dk/index.php/2020/09/06/fem-aar-efter-4-ud-af-10-flygtninge-i-beskaeftigelse/>.

Danmarks Videnscenter for Integration (2020c). Godt 600 etniske danskere på ydelse målrettet flygtninge. Verkregen op 20 oktober 2020. <http://videnscenterforintegration.dk/index.php/2020/08/17/godt-600-etniske-danskere-paa-ydelse-maalrettet-flygtninge/>.

Danmarks Videnscenter for Integration (2020d). Færre flygtninge i beskæftigelse efter paradigmeskiftet. Verkregen op 20 oktober 2020. <http://videnscenterforintegration.dk/index.php/2020/06/22/paradigmeskiftet/>.

Erdal, M. B., Bertelli, D., Kruse, M., Hatleskog Tjønn, M., Midtbøen, A. H., Brochmann, G., Bevelander, P., Mouritsen, P., Cochran Bech, E. & Kriegbaum Jensen, K. (2019). *Citizenship, Participation and Belonging in Scandinavia. Results from a survey among young adults of diverse origins in Norway, Sweden and Denmark*. Geraadpleegd op 28 oktober 2020.

Europese Commissie (2019a). Remarkable success for refugees on job and integration in Denmark. Verkregen op 28 september 2020: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/remarkable-success-for-refugees-on-job-and-integration-in-denmark>.

Europese Commissie (2019b). Sådan kan indvandrere få langt større viden om sundhedsvæsenet. Verkregen op 13 november 2020: <https://videnskab.dk/kultur-samfund/saadan-kan-indvandrere-faa-langt-stoerre-viden-om-sundhedsvaesenet>.

Hernes, V., Nielsen Arendt, J., Andersson Joona, P., & Tronstad, K. R. (2019). *Nordic integration and settlement policies for refugees. A comparative analysis of labour market integration outcomes*. Nordic Council of Ministeries.

Laursen, F., Andersen, T. M., & D. Jahn (2020). Denmark Report. Sustainable Governance Indicators 2020. Bertelsmann Stiftung. Verkregen op 13 oktober 2020. https://www.sgi-network.org/docs/2020/country/SGI2020_Denmark.pdf.

Ministerie van Immigratie- en Integratiezaken (2017). International Migration Denmark (report to OECD).

Ministerie van Immigratie- en Integratiezaken (2018). Udlændinge- og integrationsministeriet, Tal og fakta på udlændingeområdet 2018.

Ministerie van Immigratie- en Integratiezaken (2019a). Internationale migratie - Denemarken: rapport aan de OESO. Verkregen op 13 oktober 2020. <https://integrationsbarometer.dk/tal-og-analyser/filer-tal-og-analyser/arkiv/SOPEMI2019.pdf>.

Ministerie van Immigratie- en Integratiezaken (2019b). Integration: Status Og Udvikling 2019 Fokus på ikke-vestlige lande. Verkregen op 13 oktober 2020. <https://integrationsbarometer.dk/tal-og-analyser/filer-tal-og-analyser/integration-status-og-udvikling-filer/integration-status-og-udvikling-2019>.

Ministerie van Immigratie- en Integratiezaken (2019c). Udlændinge- og integrationsministeriet, Tal og fakta på udlændingeområdet 2019.

Ministerie van Immigratie- en Integratiezaken, (2019d). 24 april 2019 - Udlændinge- og Integrationsudvalget 2018-19. Verkregen op 13 oktober 2020. <https://www.ft.dk/samling/20181/almdel/uu/spm/503/svar/1575826/2048321/index.htm>.

National Board of Social Services (Socialstyrelsen, 2015). Omkostningsvurdering af MindSpring - 2015. Verkregen op 13 oktober 2020. <https://socialstyrelsen.dk/udgivelser/omkostningsvurdering-af-mindspring>.

Statistics Denmark (2020). Immigrants and their descendants. Verkregen op 13 oktober 2020. <https://www.dst.dk/en/Statistik/emner/befolkning-og-valg/indvandrere-og-efterkommere>.

UIB (2016) Resultater af afdækning af flygtninges kompetencer, Notat af Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet [Results from a survey on the qualifications of refugees]. www.uibm.dk.

Videnskab.dk. Retrieved 10-10-2020, from: <http://videnskab.dk/kultur-samfund/saadan-kanindvandrere>.

Bijlage 5: Toelichting gebruikte studies en geraadpleegde literatuur Duitsland

Box 1: de IAB-BAMF-SOEP Survey

In kwantitatief onderzoek naar de leefsituatie van vluchtelingen in Duitsland wordt vaak de IAB-BAMF-SOEP survey gebruikt. Dit is een longitudinale studie, waarbij de respondenten zijn verzameld door een steekproef uit het Centraal Vreemdelingenregister van Duitsland. Om deze reden zijn de respondenten zowel personen die nog in de asielpprocedure zitten als personen die al een status hebben ontvangen of personen waarvan de asielaanvraag is afgewezen, maar wiens deportatie om een bepaalde reden is opgeschort. Om deze reden zal er wanneer er een onderzoek wordt besproken dat gebruik heeft gemaakt van deze survey de term 'vluchteling' worden gebruikt in plaats van statushouder. Omdat het een longitudinaal onderzoek is, zijn er echter bovengemiddeld veel mensen met een grote kans op een verblijfsstatus opgenomen en zal er in de latere cohorten een hoger percentage statushouders onderdeel zijn van de steekproef. De respondenten zijn in alle cohorten volwassen vluchtelingen die tussen 2013 en 2016 asiel hebben aangevraagd in Duitsland. De survey bestaat uit verschillende cohorten, die verschillende samenstellingen van respondenten kennen. Over deze samenstelling wordt niet in iedere studie evenveel achtergrondinformatie gegeven, maar wat er bekend is wordt in deze box uiteengezet om de resultaten beter te kunnen interpreteren.

Brücker, Kosyakova, & Vallizadeh, (2020)

Deze onderzoekers hebben de tweede cohort van de survey gebruikt, die is uitgevoerd tussen juli 2017 en maart 2018. Deze tweede cohort bestaat voor 67% uit participanten die ook onderdeel waren van de eerste cohort. Er zijn ook nieuwe respondenten bijgekomen wat zorgde voor een totale steekproefgrootte van 2897. 62% hiervan arriveerde in Duitsland in 2015 en 20% in 2016. De overige 18% arriveerde in 2013 of 2014.

Brücker et al. (2016a) en Brücker et al. (2016b)

In deze onderzoeken is het eerste deel van de eerste cohort van de IAB-BAMF-SOEP survey gebruikt, die liep van juni tot oktober in 2016. Dit deel kent 2349 respondenten, waarvan er 55% nog in de asielpprocedure zit, 36% al een status heeft ontvangen en 9% personen waarvan de asielaanvraag is afgewezen. Twee derde van de respondenten uit deze cohort arriveerde in Duitsland in 2015.

Brücker et al. (2019)

In dit rapport wordt de data uit de survey uit 2017 gebruikt. Dit is de tweede cohort en bestaat uit 5544 participanten. 2965 respondenten hiervan participeerden ook in de survey uit 2016.

Scheible (2018)

In dit onderzoek wordt ook de eerste cohort uit 2016 gebruikt. De studie kent, nadat een aantal respondenten zijn afgevallen, een steekproefgrootte van 4393. Op het moment van de afname van de survey verbleef 66% van de respondenten één jaar in Duitsland. 9% was in 2016 gearriveerd en verbleef dus korter dan één jaar in Duitsland. 18% van de respondenten arriveerde in 2014 en 7% in 2013.

De Paiva Lareiro et al. (2020)

Hier wordt de derde cohort van de survey uit 2018 gebruikt. In dit jaar zijn er in totaal 4321 respondenten, waarvan er 1761 personen ook onderdeel waren van de survey uit 2016 en 2017. Omdat in deze cohort alle respondenten 5 tot 2 jaar in Duitsland verblijven, wordt er verwacht dat deze cohort een groter aandeel statushouders zal bevatten.

Walther et al. (2020a)

Hier wordt een deel van de data gebruikt uit de 2017 cohort van de IAB-BAMF-SOEP survey en bevat een steekproefgrootte van 2639 respondenten.

Walther et al. (2020b)

In dit onderzoek is de volledige eerste cohort uit 2016 gebruikt, wat resulteert in een respondentenaantal van 4465. Nadat er voor dit onderzoek een aantal respondenten zijn afgevallen is er een steekproefgrootte van 4325 overgebleven.

Biddle, L., Menold, N., Bentner, M., Nöst, S., Jahn, R., Ziegler, S. & Bozorgmehr, K. (2019). Health monitoring among asylum seekers and refugees: a state-wide, cross-sectional, population-based study in Germany. *Emerging Themes in Epidemiology*, 16(1), 1-21.

Borho, A., Viazminsky, A., Morawa, E., Schmitt, G. M., Georgiadou, E., & Erim, Y. (2020). The prevalence and risk factors for mental distress among Syrian refugees in Germany: a register-based follow-up study. *BMC Psychiatry*, 20(1), 1-13.

Brücker, H., Croisier, J., Kosyakova, Y., Kröger, H., Pietrantonio, G., Rother, N. & Schupp, J. (2019). Language skills and employment rate of refugees in Germany improving with time. Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung (DIW): Berlin, Duitsland.

Brücker, H., Kosyakova, Y. & Vallizadeh, E. (2020). Has there been a "refugee crisis"? New insights on the recent refugee arrivals in Germany and their integration prospects. *Soziale Welt*, 71(1-2), 24-53.

Brücker, H., Rother, N., Schupp, C., von Gostomski, B., Böhm, A., Fendel, T., Friedrich, . . Vallizadeh, E. (2016a). IAB-BAMF-SOEP-Befragung von Geflüchteten: Flucht, Ankunft in Deutschland und erste Schritte der Integration. IAB: Neurenberg, Duitsland.

Brücker, H., Rother, N., Schupp, J. (2016b). IAB-BAMF-SOEP-Befragung von Geflüchteten: Überblick und erste Ergebnisse. IAB: Neurenberg, Duitsland.

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (2019). Zwischenbericht I zum Forschungsprojekt "Evaluation der Integrationskurse (Evlk)" Erste Analysen und Erkenntnisse. Bundesamt für Migration und Flüchtlinge: Neurenberg, Duitsland.

De Paiva Lareiro, C., Rother, N., Siegert, M. (2020): Dritte Welle der IAB-BAMF-SOEP-Befragung von Geflüchteten. Geflüchtete verbessern ihre Deutschkenntnisse und fühlen sich in Deutschland weiterhin willkommen. Forschungszentrums Migration, Integration und Asyl des Bundesamt für Migration und Flüchtlinge: Neurenberg, Duitsland.

Kemper, T. (2016). Zur schulstatistischen Erfassung der Bildungsbeteiligung von Flüchtlingen und Asylbewerbern. *Sonderpädagogische Förderung heute*, 61(2), 194-204.

Scheible, J. A. (2018). Literacy training and German language acquisition among refugees: Knowledge of German and the need for support among integration course attendees learning an additional alphabet and those with no literacy skills. The Migration, Integration and Asylum Research Centre of the Federal Office for Migration and Refugees: Neurenberg, Duitsland.

Steiner, C. (2020). Bridge or Hurdle? *Intersections*, 5(4), 139-158.

Walther, L., Fuchs, L. M., Schupp, J., & von Scheve, C. (2020b). Living Conditions and the Mental Health and Well-being of Refugees: Evidence from a Large-Scale German Survey. *Journal of Immigrant and Minority Health*, 22(5), 903-913.

Walther, L., Kröger, H., Tibubos, A. N., Ta, T. M. T., von Scheve, C., Schupp, J., Bajbouj, M. (2020a). Psychological distress among refugees in Germany: a cross-sectional analysis of individual and contextual risk factors and potential consequences for integration using a nationally representative survey. *BMJ Open*, 10(8), 1-10.

Wienberg, J., Grotlüschen, A. & Dutz, G. (2019). Language Learning of Migrants: Empirical Evidence from the German integration course system. *Language Learning of Migrants in Europe - Theoretical, Empirical, Policy and Pedagogical Issues*. Online voorpublicatie.

Bijlage 6: Toelichting gebruikte studies en geraadpleegde literatuur Oostenrijk

BMB (2017). Flüchtlingskinder und -jugendliche an österreichischen Schulen. Bundesministerium für Bildung: Wenen, Oostenrijk.

BMI (2018). Migration & Integration: Zahlen, Daten, Indikatoren. BMI: Wenen, Oostenrijk.

Bešić, E., Gasteiger-Klicpera, B., Buchart, C., Hafner, J., & Stefitz, E. (2020). Refugee students' perspectives on inclusive and exclusive school experiences in Austria. *International journal of psychology*, 55(5), 723-731.

The Expert Council for Refugees (2019). Integration Report 2019. Federal Ministry for Europe, Integration and Foreign Affairs: Wenen, Oostenrijk.

Fasani, T. Frattini, F., & Minale, L. (2018). (The Struggle for) Refugee Integration into the Labour Market: Evidence from Europe. IZA Discussion Paper Series No. 11333. Bonn: IZA Institute.

Federal Ministry for Europe, Integration and Foreign Affairs (2019). Integration report 2019: Integration in Austria - Statistics, developments, priorities. Verkregen op 5 oktober 2020, via: www.bmeia.gv.at.

FIMAS (2017). Integrationsmassnahmen und arbeitsmarkterfolg von flüchtlingen und schutzberechtigten in Österreich: Abschlussbericht des FIMAS-Projekts. ICMPD/ZMI: Wenen, Oostenrijk.

Glock, S., & Böhmer, I. (2018). Teachers' and preservice teachers' stereotypes, attitudes, and spontaneous judgments of male ethnic minority students. *Studies in Educational Evaluation*, 59, 244-255.

Hosner, R., & Palinkas, M. (2020): Prozesse der Arbeitsmarktintegration von Geflüchteten in Österreich. Kurzbericht zur Datenerhebung 2017/2018 (2. Welle) im Projekt FIMAS+INTEGRATION. ICMPD, February 2020.

Hoyer, C. (2011) Startbegleitung für Asylberechtigte und subsidiär Schutzberechtigte" der Gemeinnützigen Interface Wien GmbH. Universität Wien, October 2011.

IOM (2019). Access to education for refugee and migrant children in Europe. UNCHR: Genève, Zwitserland.

Jestl, S., Landesmann, M., Leitner, S., & Wanek-Zajic, B. (2019). Employment gaps between refugees, migrants and natives: Evidence from Austrian Register based labour market data (No. 167). *wiiw Working Paper*.

Kohlbacher, J., Rasuly-Paleczek, G., Hackl, A., & Bauer, S. (2017). Values and expectations of refugees in Austria. Austrian Academy of Sciences: Wenen, Oostenrijk.

Kohlenberger, J., Buber-Ennser, I., Rengs, B., Leitner, S., & Landesmann, M. (2019). Barriers to health care access and service utilization of refugees in Austria: Evidence from a cross-sectional survey. *Health Policy*, 123(9), 833-839.

Leitner, S., Landesmann, M., Kohlenberger, J., Buber-Ennser, I., & Rengs, B. (2019). The effects of stressors and resilience factors on mental health of recent refugees in Austria. The Vienna Institute for International Economic Studies: Wenen, Oostenrijk.

Ortlieb, R., & Weiss, S. (2018). Wie finden Geflüchtete in Österreich einen Arbeitsplatz, und welche Art von Arbeitsplatz finden sie? Erster Ergebnisbericht einer schriftlichen Befragung von Geflüchteten im Rahmen des Forschungsprojekts LAMIRA (Labour Market Integration of Refugees in Austria). Karl-Franzens-Universität Graz.

Parlamentarische Materien (2019), Anfragebeantwortung des BMBWF zu „Sprachfortschritte in den Deutschförderklassen“ (3078/AB) dated 14 Mai 2019.

Statistik Austria (2017). Asylstatistik 2017. URL: <http://www.bmi.gv.at/301/Statistiken/start.aspx>. [26.06.2018].

Refugees Wien (2020). Info for refugees: Education. <https://www.refugees.wien/en/info-for-refugees/education/>. Geraadpleegd op 20 oktober 2020.

Verwiebe, R., Kittel, B., & Dellinger, F. (2019). Finding your way into employment against all odds? Successful job search of refugees in Austria. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45(9), 1401-1418. <http://www.gudrun-biffi.at/publications/download/biffi-sopemi-2017.pdf> Geraadpleegd op 20 oktober 2020.

Bijlage 7: Toelichting gebruikte studies en geraadpleegde literatuur Zweden

Er is in deze literatuurverkenning op het thema onderwijs geen informatie gevonden in hoeverre statushouders deelnemen aan schakelonderwijs, het behalen van diploma's en op welk niveau, en het uitvallen uit onderwijstrajecten. Op het thema taal en inburgering kwam uit de bestaande studies niet naar voren wat de uitkomsten zijn, in hoeverre het cohort statushouders vanaf 2014 slaagt of vrijstelling krijgt voor verplichte inburgeringstrajecten, wat de gemiddelde tijdsduur is dat men in deze trajecten zit en of men maatschappelijke begeleiding krijgt aangeboden. Ook zijn er geen cijfers beschikbaar over de beheersing van taal in het land van aankomst en in hoeverre statushouders slagen voor de Zweedse taalcursussen. In het domein van gezondheid (psychisch en fysiek) is geen informatie gevonden over de (ervaren) gezondheid in het algemeen en ervaren gezondheidsbeperkingen, ervaren eenzaamheid en het ontvangen van psychische hulp. Op het thema werk en werkloosheid was er geen data beschikbaar over het percentage statushouders dat op zoek is naar werk, werkloos is en een vast/flex contract heeft. Er is geen informatie gevonden over hoeveel statushouders leven van een uitkering of in armoede leven. Tot slot in het domein van sociale en civiele inclusie is geen informatie gevonden over transnationale contacten.

Literatuurlijst Zweden

Anastassiou, I. (2018). *Guidelines for Best Practice of Inclusion based on Needs Analysis of Refugee Families. Transnational Report. Support for empowerment and integration of refugee families*. Geraadpleegd op 22 oktober 2020.

Arbetsförmedlingen (2017a), "Kunskapsöversikt: Nyanländas etablering på den svenska arbetsmarknaden" (Knowledge overview: New arrivals in the Swedish labour market) Working Paper 2017. Geraadpleegd op 20 oktober 2020.

Bucken-Knapp, G., Fakhri, Z. & Spehar, A. (2018). Talking about Integration: The Voices of Syrian Refugees Taking Part in Introduction Programmes for Integration into Swedish Society. *International Migration*, 57(2), 221 - 234. Geraadpleegd op 20 oktober 2020.

Dumont, J-C., Liebig, T., Peschner, J., Tanay, F., & Xenogiani, T. (2016). *How Are Refugees Faring on the Labour Market in Europe? A First Evaluation Based on the 2014 EU Labour Force Survey ad hoc Module*. Working Paper 1/2016. Brussels: EU Commission. Geraadpleegd op 20 oktober 2020.

Erdal, M. B., Bertelli, D., Kruse, M., Hatleskog Tjønn, M., Midtbøen, A. H., Brochmann, G., Bevelander, P., Mouritsen, P., Cochran Bech, E. & Kriegbaum Jensen, K. (2019). *Citizenship, Participation and Belonging in Scandinavia. Results from a survey among young adults of diverse origins in Norway, Sweden and Denmark*. Geraadpleegd op 28 oktober 2020.

European Website on Integration (2017). Sweden: Education and job-training obligation for newcomers. Geraadpleegd op 22 oktober 2020. <https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/sweden-education-and-job-training-obligation-for-newcomers>

Hall, J. & Kahn, D. (2020). *The Impact of War. Posttraumatisch Stress and Social Trust Among Refugees*. Geraadpleegd op 22 oktober 2020.

Hernes, V., Nielsen Arendt, J., Andersson Joona, P., & Tronstad, K. R. (2019). *Nordic integration and settlement policies for refugees. A comparative analysis of labour market integration outcomes*. Nordic Council of Ministeries.

Leiler, A., Bjärtå, A., Ekdahl, J., & Wasteston, E. (2019). Mental health and quality of life among asylum seekers and refugees living in refugee housing facilities in Sweden. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 54(5), 543-551. Geraadpleegd op 20 oktober 2020.

Mangrio, E., Carlson, E. & Zdravkovic, S. (2018). Understanding experiences of the Swedish health care system from the perspective of newly arrived refugees. *BMC Research Notes*, 11:616.

OECD (2018). *Working Together for Local Integration of Migrants and Refugees*. OECD Publishing: Paris

Okenwa-Emegwa, L., Soboongi, F., Mittendorfer-Rutz, E., Helgesson, M. & Thinghög, P. (2019). Prevalence and predictors of low expectations among Syrian refugees resettled in Sweden. *Heliyon* 5(10).

Statista (2018). *Employment rate of refugees in Sweden from 2000 to 2019, by gender*. <https://www.statista.com/statistics/1032102/sweden-refugee-employment-rate-by-gender/#:~:text=The%20employment%20rates%20of%20female,rate%20in%20Sweden%20in%202018>. Geraadpleegd op 21 oktober 2020.

Statistics Sweden (2020.). Andel (i procent) förvärsarbetande kommunmottagna flyktingar efter utbildning, kön och mottagningsår 1997-2018.

http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_AA_AA0003_AA0003B/MotFlyktUtbKon/.

Geraadpleegd op 16 november 2020.

Sveriges Kommuner och Regioner. (2019). Fler nyanlända i arbete tack vare extratjänster.

<https://skr.se/tjanster/press/nyheter/nyhetsarkiv/flernyanlandaiarbetetackvareextratjanster.28359.html>

Puranen, B. (2019). *Med Migranternas Röst. Den subjectiva integrationen*. Institutet för Framtidsstudier.

Thinghög, P., Ardwidson, C. Sigvardsdotter, E., Malm, A. & Saboonchi, F. (2016). *Nyanlända och asylsökande i Sverige: En studie av psykisk ohälsa, trauma och levnadsvillkor*. Röda Korsets Högskolas.